

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST

ZA UMETNOST IN ZA ZNANSTVO.

UREJA

DR. FRANČIŠEK LAMPE.

Z Bogom za narod.

IZHAJA DVAKRAT NA MESEC.

ZALAGA UREDNIK IN LASTNIK.

TISKA KATOLIŠKA TISKARNA.

Cena na leto 4 gld. 20 kr., pol leta 2 gld. 10 kr., četrt leta 1 gld. 5 kr.;
za dijake na leto 3 gld. 40 kr. Za Ameriko na leto 2 dolarja,
za Italijo 10 lir, za Nemčijo 8 mark.

Vsebina 2. zvezka.

	Stran
Ivan Macun. (Spisal <i>Božidar Flegerič.</i>)	33
Prevarjena. (Zložil <i>Anton Medved.</i>)	36
Deteljica. (Novela. — Spisal <i>Fr. S. Finžgar.</i>) [Dalje.]	37
Vrt, vrt! (Povest. — Spisal <i>I. Štrukelj.</i>)	42
Na izprehodu. II. Pastir. (Zložil <i>Anton Hribar.</i>)	50
V albanskih gorah. (Potopisni spomini iz rimske okolice. — Po svojem dnevniku priredil <i>dr. A. Karlin.</i>) [Dalje.]	51
Socijalni pomenki. (Piše <i>dr. Ivan Ev. Krek.</i>) [Dalje.]	54
Črtice s potovanja v Afriko (Piše <i>Egon Moše.</i>)	61
Književnost	62
<i>Slovenska književnost</i> : Knjige družbe sv. Mohorja za l. 1898. (Konec.) Zgodbe sv. pisma. 5. sn. — Veliki katekizem ali krščanski nauk. — Naš cesar. — Poljedelstvo. II. sn. — Koledar družbe sv. Mohorja za navadno leto 1899. — <i>Ruska književnost</i> . I. D. Polonskij.	
Razne stvari	64
<i>Naše slike. — Glasba.</i>	

Na platnicah.

Slovincem ob novem letu. (Spisal *Veridicus.*) [Konec.] — „*Der Süden*“.

Slike.

Dr. Vatroslav Jagić	33
Madona z blagoslavljačim Jezuščkom. (Slikal <i>Rafael.</i>)	41
Studija. (Slikal <i>Jos. Germ.</i>)	48
Portret. (Slikal <i>Jos. Germ.</i>)	49
Frascati: Trg in cerkev sv. Petra	52
Godci. (Pifferari.) (Fot. <i>H. Dejak.</i>)	56
Predgodnica. (Slikal <i>Žurij Šubic.</i>)	57

Listnica uredništva. Čislani gosp. T.! Kakor je sedaj v srcu Vam, tako je bilo tudi nam, predno smo se odločili za sedanjo pisavo „igravec“ itd. Težko smo se udali. Saj se je bila v desetletjih udomačila pisava „igralac“, in ako je ta čisto podobna hrvaški „igralac“, to nam nič ne škodi. A prišla je nova teorija: igralce smo obsodili na smrt, sprejeli pa smo igravce. No — jedinost in slogu ljubimo v vseh stvaréh, zato smo se tudi v tem oprijeli novega slovarja, čeprav ne grajamo onega, ki piše po dosedanji navadi.

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., VII., VIII. IX. X. in XI. po 4 gld.

„Cvetje s polja modroslovskega“ (16°, str. 263) se dobiva pri upravníštvu našega lista za 60 kr., s pošto za 65 kr. — Opozarjamo tudi na prejšnje letnike „Dom in svet“-a.

Ivan Macun.

(Spisal *Božidar Flegerič.*)

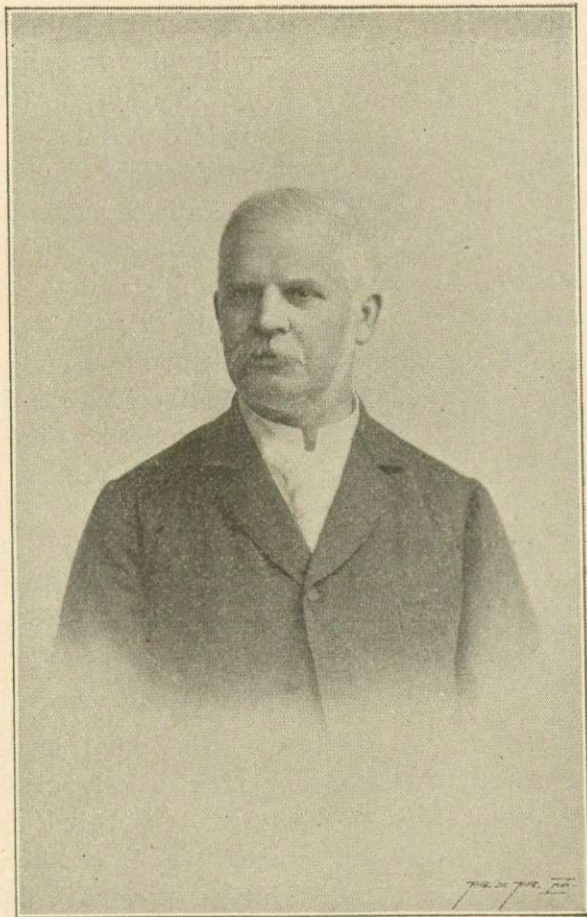
Mala župnija sv. Bolfenka v prijazni dolini Slovenskih goric, ki ima samo nekaj nad tisoč prebivavcev, dala je v sedanjem stoletju, kolikor mi je znano, slovenskemu narodu tri pisatelje, in ti so: pokojni dr. Josip Muršec (1807—1895), bivši profesor veronauka na realki v Gradcu; Ivan Macun, bivši profesor na prvi državni gimnaziji v Gradcu, in gospod Jakop Gomilšak, učenik dr. Josipa Muršeca, duhovnik sekovske vladikovine, prej pridigar, potem profesor na realki v Trstu.

Ivan Zlatoust Macun ¹⁾ se je narodil dne 23. prosinca l. 1821. v Trnovcih, hišna št. 15., ne daleč od Pesnice. Rojstvena hiša Macunova dandanes ne stoji več. Njegov brat je moral prodati lepo kmetiško posestvo, katero je sedaj, kakor mnogo drugih posestev v ondašnjem kraju, skoro razkosano. Očetu je bilo ime Josip, a mati mu je bila Marija, rojena Krampergerjeva.

Malega Ivanka je krstil tedanji kurat Jakop Peklar. Sv. Bolfenk, sedaj župnija, je bila tedaj še lokalija, ustanovljena za cesarja Jožefa II. l. 1785. Početne šole je Macun zvršil doma, kjer so šole ustanovili l. 1812. Učitelj mu je bil Ignacij Rojko, v tej župniji dobro znani pedagog, ki je ondi učiteljeval več nego

trideset let. Tedanji tretji normalni razred in gimnazijo je zvršil v Mariboru, kjer, kakor je sam pozneje trdil z mirno vestjo, ni nikdar slišal slovenske besedice. Modroslovja in prava se je izučil v Gradcu, toda pravdoznanstvo mu ni dajalo kruha. Mislim, da je imel od narave poseben nagon do učiteljevanja in za učenje jezikov posebno bistro

glavo, ker, zvršivši pravdoznanstvo, ni se ž njim pečal, temveč je bil leta 1845. do 1846. namestni gimnazijski učitelj v Celju, l. 1846. do 1847. v Trstu. Počenši od 16. vel. travna l. 1848. do l. 1860. je bil neprenehoma učitelj na kr. veliki gimnaziji v Zagrebu. Macun je torej v kratkem času naredil strogo izkušnjo za gimnazijskega profesorja iz grščine in latinščine. V dobi njegovega učiteljevanja je ravnateljaval v Zagrebu neki Premru (Premrl), ki je, akoprem rodom Slovenec, bil zloglasen nemškutar, zatajevavec in hud sovražnik svojega naroda. Slišal sem nekdanj od nekega že davno pokojnega gimnazijskega profesorja,

Dr. Vatroslav Jagić.

rodom Štajerca, ki je prišel iz Varaždina v sedmi gimnazijski razred v Zagreb, kako ga je ravnatelj Premru nagovarjal, naj čita marljivo nemške klasike in se peča z nemško literaturo ter mu obetal, da mu priskrbi v najboljših hišah dobre instrukcije, ako to stori. Meseca vinotoka l. 1860. je moral Macun oditi iz Zagreba v Ljubljano in to največ

¹⁾ Žal, da ne moremo bravcem podati Macunove slike. Vljudno pa prosimo, naj nam jo posodi, kdor jo ima, ali nam vsaj pové, kje bi se dobila.

„Dom in svet“ 1899, št. 2.

zbok spomenice, katero je s profesorjem Frančiškom Bradaško, sedaj upokojenim gimnazijskim ravnateljem, meseca svečana istega leta napisal v imenu devetih učiteljskih dru- gov proti omenjenemu ravnatelju. Trinajst mesecev pozneje je prišel pod istim nadzor- nikom, blagim dr. Jarcem, nazaj v Zagreb, kjer je ostal za banovanja zloglasnega ba- rona Raucha do meseca vinotoka l. 1870.; istega leta je prosil za profesorsko službo na I. državni gimnaziji v Gradcu, katero je tudi dobil, in kjer je deloval vedno neumorno do svoje prerane smrti dné 27. vin. l. 1883.

Ivan Macun je bil na književnem polju izredno delaven, učitelj zeló dober, vesten in nepristran, toda zeló oster, rekel bi, neusmi- ljeno oster, kakor so mi pripovedovali nje- govih bivši učenci v Zagrebu. Ta velika, brez- obzirna ostrost res nekaj kazi njegov značaj, ki je sicer čist, neomadeževan. Morda delam pokojniku krivico, omenjajoč silno strogost in brezobzirnost njegovo, ker je sam nisem izkusil, a besedam iz drugih gimnazij prišlih dijakov često ni popolnoma verjeti.

Najprej je mladega Macuna v Mariboru začel opozarjati na narodno reč Feliks Kram- perger, pozneje korar v Borovi, ki mu je menda bil sorodnik po materi; razven slav- nega Davorina Trstenjaka ni bilo tedaj na gimnaziji nobenega učenca, ki bi bil imel le količkaj misli o narodnosti; vse je bilo za- vito v gosto, neprezorno kopreno vladajoče nemščine. V modroslovju v Gradcu ni bilo skoro za pičico bolje; stoprav med pravniki se je začelo malo svitati na narodnem polju; neki Malavašič, pravnik v I. letu, je bil poln slovenskega duha. Ko je Macun videl, kako je pokojni Dajnko ¹⁾, bivši velikonedeljski

¹⁾ Peter Dajnko se je rodil (kakor od njega tri leta mlajši Krempelj) blizu Radgone in sicer v Bigovšaku. On je bil v prvi polovici tega stoletja važen buditelj slovenskega naroda ter je v svoji krepki mladosti mnogo in marljivo delal, kolikor je vedel in mogel. V početne šole je hodil doma, latinske je zvršil v Mariboru, bogoslovje in modro- slovje pa v Gradcu. Dolgo let je kot duhovnik nemškega viteškega reda dekanoval pri Veliki Nedelji, ne daleč od Ormoža.

L. 1824. je izdal slovensko slovnico („Lehrbuch der Windischen Sprache“), predgovor je spisal

dekan, šolsko mladino pri izkušnjah izpra- ševal vse samo nemški, in kako graška sto- lica slovenskega jezika ni tako delovala, kakor bi bila morala in mogla delovati, opisal je v I. tečaju Jordanovega lista v Lip-

l. 1822. V tej slovnici je znanstveno razkazoval novotarijo s črkami; pisal je to knjižico, kakor pravi sam na početku predgovora, da ustreže želji slavistov, ki so si že od nekdanj želeli slovnice južno- štajerskega slovenskega narečja. Kakor Macun misli, bila je to glavna želja Dobrovskega. To delo ima tudi ta praktični namen, da ustreza za rabo Nemcem, ki so voljni učiti se slovenščine. Ta slovnica ni čisto krajevna, kakor je Metelkova, pa tudi nima tako široke jezikoslovne podlage. Učeni P. Šafařík sodi o tem delu v svoji knjigi „Geschichte der slo- venischen Literatur“, 1864. tako-le: „Kein Unbe- fangener wird in Abrede stellen, das D—'s Gram- matik mit vorzüglichem Fleisse ausgearbeitet worden und sich durch Gründlichkeit und Reichhaltigkeit, sowie durch Fasslichkeit, Klarheit und Bündigkeit des Vortrages auf das vortheilhafteste auszeichnet.“ Ta knjižica je po Macunovem mnenju jedino slov- niško delo, ki govori v celoti o posebnostih iztočno- štajerskega slovenskega narečja; obsega velik del besedij, ki se rabijo v tem kraju. Vsi naši slovni- čarji do Murka so si trli glave o naši abecedi. To se vidi pri našem izvrstnem učenjaku I. Žigi Valen- tinu Popoviču in slavnem Kopitarju. V Dajnkovi slovnici so razven dveh vse črke jednake črkam v Metelkovi slovnici; videl je tudi, da se je njegova iznajdba uvêdla v šolske knjige, dasi samo za zeló kratek čas. Dajnko je tudi izgotovil slovar, kateri je že l. 1832. bila cenzura dovolila za tisek (Glej „Aufmerksame“ iz l. 1832., št. 34): a kje je sedaj to delo, ne vem.

Slovenski jezik je v Dajnkovih knjigah dosti gladek, a kar se tiče delavnosti in marljivosti nje- gove, bil je gledé izdajanja knjig do Slomškega naj- marljivejši. Njegovi domačini so radi čitali njegove knjige, katerih je dokaj lepo število, in te so: *a)* Če- tiri šolske početne knjige, natisnjene l. 1816.—1831.; *b)* Slovnica; *c)* Sto cerkvenih in drugih pobožnih pesmij, 1826; *d)* 150 posvetnih pesmij in 200 ugank med slov. narodom na Štajerskem, 1829; *e)* Kmet Izidor s svojimi otroki in ljudmi (Chr. Schmida); *f)* Čebelarstvo, 1831; *g)* Evangelji in listi (tretji na- tisek, 1826); *h)* Veliki katekizem, 1826; *i)* Svetega pisma zgodbe iz starega ino novega veka (drugi natisek, 1824—1826); *k)* Knjiga pobožnosti (1824, tretji natisek); *l)* Sveti križni pot, 1829; *m)* Opra- vilo sv. meše, spovedne in druge prilične molitve (1829, drugi natisek); *n)* Molitve za katoliške krše- nike, 1829; *o)* Božja služba kršanske mladosti, 1830. Omenjene pesmi pod *d)* niso pravo narodno blago,

siji „Slawische Jahrbücher“ l. 1844. žalostno stanje ljudskih šol po slovenskem Štajerju („Ueber die slowenischen Volksschulen in Untersteiermark“) in l. 1845. o sosednih slovenskih deželah („Die Slaven in Krain und den benachbarten Provinzen“); tedaj je tudi pridno dopisaval v časnik „Zora dalmatinska“. L. 1847. je napisal večjo razpravo o

ampak zložil jih je ali iz tujih predelal Dajnko sam, jih dal natisniti, da izpodrinejo prave narodne pesmi, katere so imele morda kako malo pogansko znamenje. Res velika škoda! V zvezi s to zbirko je morda zbirka narodnih pesmij, katero je l. 1825. poslal po vladi društvu glasbenih prijateljev avstrijskega cesarstva, katero je namerjalo prirediti tako zbirko narodnih pesmij z napevi iz vseh avstrijskih krajev. Poslal je namreč 1825. l. 50 cerkvenih in 50 posvetnih pesmij z napevi. Kaj se je potem z njimi zgodilo, ne vem. Iz tega jasno vidimo, da je bil pokojnik zelo delaven mož in da je, kolikor je mogel, podpiral duševni razvoj štajerskih Slovencev. Dajničica se je po Murkovem delovanju zavrgla isto tako, kakor je odstranil metelčico veliki učenjak Matija Čop; toda Metelko je pozneje vendar nekaj pisal z bohoričico, a Dajnka je ta prigodek tako razžalil, da je nehal delovati na narodnem polju, katero je bilo v oni dobi dokaj lepo izkrčeno. Stoprav l. 1861. in 1862. je opisal v „Drobtinica“ neke kraje prekrasnih hribov, ki rodé najboljše štajersko vino, in k temu je bil povod Slomšekov duh, ki je v oni dobi budil štajerske Slovence. Umrl je Dajnko dné 22. svečana l. 1873. v visoki starosti kot zlato-mašnik v pokoju. Malone do svoje smrti je še zmerom zbiral in zlagal nove uganke štajersko-slovenskega naroda ter jih poslal prof. Macunu, kateremu so se pa zdele premalo vredne za tisek. Ostavil je tudi rokopis v latinščini: „Hodierni Vinidi in Styria, sermonem conferentes cum antiquissimo Glagolita Cloziano“ 1836 in „Mali Vinogradnik ali rednik vinskih goric“ 1844, katera ima prepisana morda še sedaj v svojih rokah č. g. dr. Josip Pajek, korar v Mariboru. Kake vrednosti sta za nas ta rokopisa, ne vem.

Tukaj mi je še pristaviti, da Macun obdolžuje krivo Dajnka, da je kot dekan vedno izpraševal le nemški. To ni res. Jaz sem hodil v začetne šole k sv. Bolfenku v ljutomerskih gorica, katera župnija spada pod dekanat velikonedeljski. Pokojni dekan Dajnko je bil dobra duša, malo gluha in je na vsako vprašanje sam odgovarjal, a vprašanec za njim. To sem često slišal kot učenec v domači šoli, a potlej kot vseučilišnik v šoli pri bližnjem sv. Miklavžu in tudi v Središču, a izpraševalo se je vse slovenski, ker nemščine ni znal nikdo. Po mojih mislih je prišel pokojni Macun morda kdaj v Or-

Gunduličevi¹⁾ junaški pesmi „Osmanu“, katero je priobčil v časopisu („Oesterreichische Blätter für Literatur, Kunst etc.“ 1847. Nr. 118, 123 von Dr. Schmidt); l. 1848. je priobčil v istem časopisu večji sestavek o gimnastiki. L. 1849. je sodeloval pri napravi velike hrvaške čitanke za nedeljske opetovalne šole po Istriji. L. 1850. je dal na svetlo: „Cvetje slovenskega pesništva.“ Ta knjiga je bila za ono dobo zelo koristna, ker je posebej ustrezala čitateljem, hotečim se seznaniti z našo mlado poezijo. L. 1852. je dal v hrvaškem leposlovnem listu „Nevenu“ tiskati: „Kratko krasoslovje“, ki je izšlo tudi pomnoženo v posebni hrvaški knjižici. Centralna vlada je dala natisniti njegova dela: a) „Oblikoslovje

mož, kjer so hodili v šolo otroci nemških uradnikov, zmožni nemščine. Da je te učence pokojni dekan Dajnko nemški izpraševal, je lahko verjetno, a Slovencev ni.

¹⁾ Ivan Gundulić, izmed najslavnejših starodalmatinskih pesnikov, se je porodil v Dobrovniku l. 1588., kjer je bil do svoje prerane smrti l. 1638. Bil je plemenitega rodú ter je kot plemič opravljal važne službe v svojem rojstvenem mestu, a najmilejši posel mu je bilo pesnikovanje, kateremu je posvetil vse proste ure. Najprej je prevêl iz italijanščine vso veličansko epično pesem „Oslobojeni Jeruzalem“ (20 spevov) slavnega Torkvata Tassa (1544—1595), katera pa se je žal izgubila, da ji ni več moč najti sledú. Prevêl je tudi nekaj psalmov in italijansko pesem: „L'amante timido“, „Ljubovnik sramežljiv“, ki pa nima posebne pesniške vrednosti. Nekaj ima liričnih prigodnih pesmij, največ je pa dram, a te so vse, izvzemši „Dubravko“, skrojene po starogrških dramatikih, kar nam kažejo že imena „Ariadna“, „Tezeo“ itd. Vse te drame so preveč lirične, brez dramatičnega dejanja. Njegovo največje delo je „Osman“, katerega je izgotovil nekaj časa pred smrtjo. Iz te pesmi se vidi jasno, da ta slavni pesnik ni imel prave žile za epične pesmi in da je bil bolj lirik. „Osman“ je zložen v osmercih, kar čitatelja dolgočasi, ker osmerek ni za epične pesmi. Komur je znana italijanska literatura, videl bo, prečitavši „Osmana“, da je na Gundulića zelo vplival glasoviti Ariosto (1474—1533). Najkrasnejše njegovo delo je: „Suze sina razsipnoga“ v treh plačih, tudi v osmercu, samo da ima vsaka kitica šest vrst. Jezik je v tem delu, ki se zelo živo predstavlja, jako krasen in v njem polno dejanja. Primeriti se dá temu pesniškemu proizvodu samo velika pesem: „Uzdasi Mandaljene spokornice“, katero je zložil Ignacij Gjorgjić, opat mehedimski.

jezika grčkoga“ (prevod Kühnerjeve ¹⁾ nemške slovnice) l. 1853.; *b*) „Skladnja jezika grčkoga“, ki je samostalno delo, l. 1854.; *c*) „Kratka slovnica jezika němačkoga“ 1854. L. 1856. je napisal in priobčil v omenjenem hrvaškem leposlovnem časniku „Nevenu“ str. 329.—338. potopisne in književne črtice o bohinjski dolini in blejskem jezeru, kjer je na dotičnem mestu razlagal Prešernov „Krst pri Savici“. L. 1858. je dal tiskati v časniku za avstrijske gimnazije sestavek o latinskem jeziku. Namen tega sestavka je bil, da se s časom odpravi svojevóljno nepedagogiško razdeljevanje tega predmeta na zagrebški gimnaziji. L. 1862. je sprožil v „Slovenskem Glasniku“ v Celovcu obširno besedo o „Slovenski terminologiji“ v obče in predložil jezikoslovno načelo, kar je Cigale pozabil omeniti v predgovoru svoje terminologije. L. 1862. do 1864. je prevél v hrvaščino za „Pozor“ in za „Danico ilirsko“ nekaj novel iz ruščine, p. „Slavulji“, „Sastanak“, „Pjevači“ (vse tri iz Turgenjeva ²⁾),

¹⁾ Rafael Kühner je bil izvrsten jezikoslovec, rojen 22. sušca l. 1802. v nemškem mestu Gotha; od l. 1823. je učiteljeval na liceju v Hannoveru, umrl 6. mal. travna l. 1878. Glavni deli njegovi: „Ausführliche Grammatik der griechischen Sprache“ in „Ausführliche Grammatik der lateinischen Sprache“. Spisal je tudi grško slovnico za šolsko rabo; to knjigo so rabili profesorji in učenci dolgo časa na mnogih krajih.

²⁾ Ivan Sergijevič Turgenjev je izmed najimennitnejših ruskih pisateljev, rojen 9. listopada l. 1818. v mestu Orel; živel je večinoma na tujem in umrl dné 3. kimovca l. 1883. v Bongivalu pri Parizu. Njegovi romani in novele so krasni pesniški proizvodi, umetniško dovršeni, preloženi malone v vse književne evropske jezike. Tudi Slovenci imamo nekaj prevodov tega pisatelja-velikana. Pokojni dr. Maks Samec, bivši zdravnik in deželni poslanec v Kam-

„Pisar“ (od Bělova). Potem je napisal kot sodelavec Gajevih „Narodnih novin“ (l. 1862. do 1864.) štirinajst razprav o Bolgarjih; potem v podlistku „Kratok pregled slovenske literature“, kateri sestavek Wurzbach v 44. zv. svojega velika slovnika pripisuje krivo Davorinu Trstenjaku. Ta sestavek je pisatelj dal pomnožen (800 natiskov) na svetlo; nastal je iz krajšega sestavka o slovenski književnosti v Riegerjevem naučnem slovníku kot del velike razprave „Jihoslovani“. L. 1865. je prišla na Dunaju na svetlo knjiga: „Fröhlich's theor.-prakt. Gramm. der illyr. Sprache“, čisto predelana, da jej je ostal malone samo naslov. V „Književniku“ razpravlja o najstarejši slovenski in hrvaški slovnici. L. 1874. je dal na svetlo v programu I. graške gimnazije večjo razpravo: „Macchiavelli ¹⁾ als Dichter, Historiker und Staatsmann.“ Mnogo je bilo še manjših sestavkov, ocen itd., priobčenih v „Jadranskem Slavjanu“ 1849—1850, „Danici“, „Novicah“ itd. (Konec.)

niku, je poslovenil in izdal roman „Dim“, ko je bil na graškem vseučilišču še slušatelj zdravilstva. Vrlo dobro je prevel „Lovčeve zapiske“ pokojni Frančišek Remec, ki ni rabil nikakega nemškega prevoda, kakor nekateri drugi prelagatelji iz ruščine v slovenščino.

¹⁾ Macchiavelli Nikolaj se je rodil dné 5. velikega travna l. 1469. v krasnem mestu Florenciji, kjer je, izučivši se naukov, bil nekaj časa tajnik; kot takemu so bila poverjena razna važna diplomatska poslanstva. L. 1512. je bil na sumu, da se je udeležil neke zarote proti Medicejcem; zbok tega so ga zaprli, v zaporu mučili in potem pregnali iz domovine, kamor se je l. 1513. zopet povrnil. Umrl je 22. rož. l. 1527. v svojem rojstvenem mestu. Glavno njegovo delo je: „Istorie florentine“ 1215—1492. Najbolj znani so njegovi politični spisi, v katerih priporoča neomejeno vladarsko silo.

Prevarjena.

Saj se nisem nikdar silil,
da bi tvoj prijatelj bil;
kaj bi zdaj se tebi smilil,
če sem zadnjič sôlze lil!

Kaj bi zdaj me v pismih tešil,
klical prejšnji čas nazaj,
kaj bi zdaj se rad odrešil
bridke moje sodbe — káj?

Ti prevarjen,* jaz prevarjen:
mirna séziva v rokó;
kdo je huje bil udarjen,
vé nad nama naj nebó!

Anton Medved.

Deteljica.

(Novela. — Spisal *Fr. S. Finšgar.*)

(Dalje.)

III.

Pozno — ali pa zgodaj — je bilo, ko je deteljica šla domov iz kavarne. Kaj je malomestna kavarna, veste menda, ne? To ni tista visoka in prostorna dvorana s škricastimi markérji, marmornatimi mizicami, plišastimi klopmi in stolci, bliskavo, Auerjevo ali električno lučjo, elegantnimi biljardi in skladi časnikov, kot v velikih mestih. Naša kavarna je bila nizka, obokana, od petrolejk in tobaka zakajena sobica s starodavnim, kakor Krjavljeva suknja zakrpanim biljar-dom in par preprostimi, lesenimi mizicami. Na kmetih bi ji rekli, da je žganjarija. Meščani so jo pa ponosno nazivali ‚kavarno‘. In ker deteljica ni smela žaliti ponosa mestnih očakov, morala je ta prostor tudi nazivati kavarno. Tukaj si je nocoj deteljica privoščila kozarček slivovke in čaj. Ta je imel tako vodeno nesrečno lastnost, da je napihnil človeka krog pasa in mu legel v želodec, kakor bi svinec pil.

Ta pijača jih ni poživila, pač pa toliko bolj jezila.

„To ti je prognanstvo, ko človek še za denar ne dobi poštenega čaja!“ jezili so se po zložnih stopnicah nove hiše, kjer so stanovali. Pavel in Hugon sta hodila naglo, izpustivša vselej po jedno stopnico, Karol pa ne. Trdil je, da je udarjen po noči s slepoto in da čisto nič ne vidi. Kresal in prižigal je klinčke ter jih požgal toliko do drugega nadstropja, da je bilo kar nastlano. Ko je prišel v stanovanje, imela sta Pavel in Hugon že luč. Stanovali so vsi skupaj v drugem nadstropju pri stari Elži. Imel je sicer vsak svojo sobo s posebnim vhodom; a vse tri sobe so bile zvezane po vratih; teh niso nikoli zapirali. Bili so vsi trije kakor pravi bratje, kakor jedna družina v skrbi stare

Elže, ki je bila poštena kot zlata tehtnica in je ljubila ‚svoje gospode‘ bolj kakor sama sebe. Večkrat so zvečer še dolgo sedeli, politikovali, brali, kadili in se šalili, kakor so bili pač pri volji. Toda nocoj so bili trudni in nekam težki. Ponovili so samo trditev komisarjevo, da so srečni, ter na novo so si obljubili, da ne pojdejo nikdar pod tisti na videz tako mehki, v resnici pa tako žuleči ženski jarem.

F-fl-fff — tema, lahko noč, postelje so zaškripale —. Hugon je v polsnu še zapel: „Ženska le vara nas“ —, Karol in Pavel sta mu kot daljnji odmev z zatopljenim glasom pomagala. Zamrli so glasovi, težke trepalnice so se stisnile, zaigrala je krog njih nirvana, naravna nirvana, ko človek živi, pa ne vé, da živi, ko počiva, pa mu ni znano, ko pije sladki pokoj, pa se ne zaveda.

Mlad človek, truden, če leže pozno spat, zaspil naglo in ne sanja mnogo. Ali to ni vedno resnično. To noč je spal mirno samo pristav Karol. Bil je to mož, ki je imel zahvaliti Boga za nenavadno mirno nprav. Nikdo ga ni užalil, nikdo se mu ni mogel zameriti; bil je mrzle krvi kakor potencirani Anglež. Za ves svet je maral kruto malo. Zanimala ga je prejšnji čas jedino politika, pa ne težka, visoka, svetovna politika, ampak domača. To je pridno zasledoval in ni mu šlo v glavo, zakaj da se slovenski časniki tako krčevito lasajo in bijejo, zakaj streljajo dan na dan drug v drugega, ko vendar vsega tega pri umnih ljudeh ne bi bilo treba. In ker ta boj ni hotel ponehati na nobeni strani, odpovedal se je Karol domači politiki, odpovedal vsem listom, naročil samo majhen tedenski časnik, kjer je prebiral dnevne novice. Ko sta Hugon in Pavel politikovala in kritikovala novodobno slovstvo, poslušal je mirno in za vsakih pet minut zinil kako

pikro opazko, da sta se mu oba smejala in se morala pobogati, če sta si prišla navskriž. Torej Karol, ta stoični Karol, je spal nocoj mirno, stoično spanje, katerega mu ni kalila sinočna žensko-moška pravda, ne politična vojska, ne pretekli spomini — on je bil strog oboževatelj reka: nil admirari!

Dasi intimna prijateljja njegova, bila sta vendar Hugon in Pavel čisto drugačna. Bila sta živahna, občutljivih src, vroče krvi in silno dovzetna za vsak vtisek. S slovenskimi političnimi strankami sta mislila, borila se, tekmovala, grajala in hvalila in strogo zasledovala vsak pojav v politični vojski in vsako cvetko slovenskega Parnasa. Ta dva nista spala mirnega spanja. Z vabečim napevom Verdijeve opere sta zaspala. Na ustnicah jima je umrla zadnja beseda, a donela je v duši, ko so objele telo omotne perutnice Morfejeve, donela in odmevala dalje v srcu, in duša jima je snovala v senu preteklih dni.

Zasanjal je Hugon: Abiturijentska veselica! Na prsih mu je pripeta trobojnica, tamburaši udarjajo, ljudstvo ploska njegovemu tenorju —. Plesna dvorana. Prva četvorka. Zaprošil je njo, tisto Valči Golétovo, tisto drobčkano stvarco, plavolaso, živo, razposajeno kot mačico, za katero je tolikokrat stopal, skrivaj, potajno, boječ se nje, boječ se samega sebe, v strahu pred spričevalom, pred profesorji, — ah, to je zaprosil danes za prvo četvorko, očitno pred njeno mamico, očitno pred vsemi, da je pokazal, kaj je njegov vzor, njegova nada, uteha — njegovo vse. Pa mu ni odrekla — in sta plesala in govorila — in zasnovala gradove v oblake — in Hugon je bil srečen, tako srečen, in v zanosu je zaprisegel, da se uči le zanjo in za domovino, ne zase — samo zanjo in za domovino.

Kavarna — velika kavarna na Dunaju. Hugon sam — čisto sam. Sladoled sreblje, oči so mu trudne, glava vroča. Natakar ponudi časnikov. Ne bere. Truden je, izmučen, skrbi ga. Jutri bo zadnji boj — če bo srečen, zavenča mu glavo doktorski nimbus, potem pa domov — oh, domov. — Plača. Desetica

mu pade na časnik — na inserat. Pobere jo in prebere nehoté: Herman Schaffer, Valči Golé, zaročena. — Vzdihne kot ranjenec, obrne se v postelji —, po ušesih pa donijo akordi opere, in vedno, vedno se ponavlja arija: „Ženska le vara nas.“ — —

Zasanjal je Pavel, zasanjal o tistem malem klobučku, krog katerega je bil ovit zelen mah, tako svež in lep, kot raste ob najbi-strejšem gorskem potoku. In v tem mahu divja roža, popek in roža! Klobuček se je zibal po Mestnem trgu, zavil na Stari trg, kjer se je premikal vedno hitreje in hitreje, da se je tresla roža na njem. Pred številko 12 je smuknil ta klobuček v vežo, po stopnicah je čula sestra Pepca, a še boljše njen brat Franci prožne korake in šumeče krilce. Čakala sta oba na steklenem hodniku, napravljena za na Rožnik, — Blagajeva Fine. In sedaj, sedaj je stal pred njima ta ljubki čmrljiček. „Oh!“ — je zasopla — „kako sem tekla!“ Pokličejo mamó in gredó. — Na Rožniku. Delavnik. Zgodaj popoldne, malo ljudij. Pomlad je posula ves breg s trobenticami, marjeticami, zvončki, nastlala na jablane in češnje cvetja, kakor bi bil padel sneg. Ta vetrec — ta majev vzduh! Kosajo se za cvetje po bregu —, mama pa plete nogavice in pije kavó. Pa se Pavel zagleda v dve spominčici, tako jasni, ki sta se svetili kakor v jutranji rosi ter ga vabili k sebi, kot morske deklice nesrečnega Prešernovega ribiča. In šel je in ni se branil, šel je za temi spominčicami. A ni jih utrgal. Presadil je njih odsev v svoj vrtec — tisti skrivnostni vrtec, ki biva v prsih in ga napaja rudeča, gorka rosa — tje notri je zasadil plave oči ljubljene Fine. — Tri leta! Koliko obljub, koliko pisem, koliko nad, koliko slovenskega navdušenja! — Še tri leta! Zopet maj, tisti srečni maj! Poroka. — Od frančiškanske cerkve drčé bogate kočije, ljudstvo zija, gospodične se jezé, stare babe opravljajo. — Na Dunaju dela doktorat Pavel Doleneč, tu se pa možič najboljši navdušena slovenska gospodična ‚Fini Blagajeva‘ z bogatim trgovcem, topega izraza, prazne glave, pa polnih žepov, z Oskarjem Schaeber-jem, najgorjim

sovražnikom Slovencev, puhlim filistrom, znanim lahkoživcem — z njim se moži zato, samo zato, ker se ji ne ljubi čakati tistega idealnega in inteligentnega Dolenca. — Drrrr — za kočijami malo prahú, smeh, jeza, kihanje — šum razhajajoče se množice. — Pavel vzdihne, stegne skrčeni nogi, sklepi počijo, — z nogo zadene ob rožanec pri postelji, na oni strani pa vzdihne stara Elža, ki je malo spala, pa mnogo molila po noči, molila za svoje gospode in zase: „Jezus Marija! Gospod imajo hude sanje! Varuj Bog nesreče, za duše v vicah, Oče naš. — Amen.“

IV.

Sredi sobe je stala velika, štirioglata hrastova miza. Krog nje so bili mecesnovi stoli staronemškega sloga. Za vrati je bila steklena omara, v istem slogu. Postavljena je bila na predalnik s kamenito ploščo, kar je pričalo, da je to kredenca, in soba — jedilnica. Nad mizo je visela težka svetilka, katero je dičil čipkast zelenosvilen zastorček, na tem se je pa zibala tankonoga, kratkokrila balerina iz papirja.

V kotu med dvema oknoma na oglu poslopja je visela lepa oljnata slika križanega Izveličarja. Krog podobe sta bili oviti dve dolgi palmovi veji. Pod podobo v kotu je stala na prekrižanih, spodaj, sredi in na vrhu bronsiranih nogah šesterooglata košarica. Pokrovec je bil odprt, znotraj je bila prevlečena z rudečim atlasom, katerega se je pa malo videlo. Zakaj iz košare so gledali pestri trakovi, odrezki, klobki svile, sukanca, volne, ostanki čipk. Videti je bilo, da gospa komisarjeva pridno šiva, veze in plete. Blizu te košarice pred oknom je stal lep Singerjev šivalni stroj, na drugi strani pa šivalna okrogla mizica.

V tem kotu na prevlečenih stolčkih sta sedeli gospa komisarjeva in Anica pl. Ivanovičeva. Na nasprotni strani, blizu visoke ružave peči, kjer je prasketal ogenj, da je ugodna, zmerna gorkota plavala po prostorni sobi, sta se igrala dva otroka. Feri, petletni plavolasi deček, ki je podedoval po mami samo bradico, vse drugo: čelo, oči in nos je

pa bilo očetovo, ta Feri je jahal lesenega konja in ga vlekel za brzde toliko časa, da se mu je utrgal jermen, in bi bil skoro padel vznak. Toliko nerodno se je pa vendar opotekel, da je prevrnil mlajši sestrici Cvetki štedilno ognjišče, kjer je kuhala večerjico za svoje punčke. Cvetka je zajokala in ga šla tožit mami, Feri je pa stal pri peči, gledal izpod čela na tla in z jednim prstom brodil po ustih, pričakujoč usodne kazni.

„Poglej ga, butca, kako stoji! Ana, povem ti, da bo prav tak, kakor on. Brez srca, čisto brez srca. Če grem ven, takoj udari Cvetko, ker ga je zatožila. Oh, kaj sem mislila, da sem prišla v te križe! Feri, pojdi ven, hitro! Pri Micki mi boš v kuhinji! Ti grdin, ti! Cvetka, moja Cvetka, le nič ne jokaj, Feri zvečer ne dobi nič šarklja, ti ga dobiš dva kosa.“ In poljubila je solzno lice jokajoče razvajene Cvetke, ki je vselej pribežala v materino zavetje, kadar ji ni bilo kaj po godu. Če je otrok še majhen, vendar z nekim prirojenim instinktom spozna, kdo ga brani, kdo ga ima rad. Bila je Cvetka toliko prebrisana, da je znala jokati za vsak prazen nič, pritekla s temi solzami k mami, dobro vedoč, da se ji ne zgodi nič, dasi je često Feriju nagajala in bila ona kriva njegove jeze. Pa tudi Feri je dobro vedel, kdo ga ljubi. Zaradi tega mu je bilo često hudo pri drobnem srcu, hudo, da je jokal kaznovan v kuhinji. Ali hkrati se mu je vzbujal neki ponos, neka samozavest in mržnja, ker je spoznal, da se mu godi krivica. Zaradi tega mu je ugašala ljubezen do mame, ljubezen do sestre, in vesel je bil, če je mogel uteči domu in dobiti sosedovega gostilničarjevega Tončka. Zato je bil seveda zopet kaznovan, ker je prinesel domov umazane hlačke. Ta kazen bi se bila pač bolje spodobila tisti osebi, kateri je Bog izročil to srčno njivico, da jo trebi in obdeluje. A prav ona je z napačno, strankarsko odgojo cepila v srce plevel trmoglavosti, ki je steblo, na katerem zore vse otroške napake.

„Zato sem jaz tako vesela, da imam samo Iziko. Deček se vsak izprevrže po očetu. Tako imam samo jednega sitneža v hiši,

sicer bi bila dva zoper mene“, pripomnila je veselo Anica.

„Kaj tvoj mož! Ko bi jaz takega imela!“

„Tòk, tòk, tòk!“

„Noter!“

„Flora, kaj pa ti je Feri naredil, da zopet joka v kuhinji?“ vprašala je gospa notarka, ki je vstopila in takoj slekla zimski plašč, odložila astrahanko in rokavice in potem šele obema podala roko ter pozdravila.

„Kaj vprašaš, Katinka; saj veš, da je drugi Simon. Ni dosti, da me on jezi, mora me še ta.“

„Ali si še huda od zadnjega večera?“

„Seveda sem! Tako zabavljanje!“

„Veš, saj Hugon ni hotel zabavljati“, omiljuje sodbo Anica.

„Saj tega še ne mislim ne. Vsi trije so dobre duše. Če jih bodo pa dolgo časa učili naši možje, bodo pa prav taki, kakor oni.“

„Kako pa je bilo, ko sta prišla domov?“

„Kako? Stara pesem. Jezno sem se držala. Misliš, da me je prosil odpuščanja? Nič! Ferija je poljubil, ne pa mene, in šel spat. Drugo jutro je pa govoril, kakor bi se ne bilo nič zgodilo. Pa se je zmotil. Še do danes ga nisem pogledala!“

„Prav delaš! Jaz sem svojega že izučila. Takoj me je prosil odpuščanja. Galoš je moral sleči in po noči je moral vstati ter mi iti iskat vode, ker jo je dekla pozabila prinesiti. Zjutraj sem pa ležala, da mi je prinesel zajutrek v posteljo. Kako me je prosil za ročico in poljub, predno je šel v pisarno! Vidiš, tako se ga mora!“

Floro je tako jezila ta pripoved, da se ji je utrgala svilnata nitka in da so drobni in ostri zobki, s katerimi je odgriznila nitko, malce zaškrtnili.

„Katinka, ti imaš angela, jaz pa rogača. Meni ne bi prinesel kave, če bi umirala; strupa že, da bi se me iznebil.“

„Tako pa zopet ni“, branila je Anica komisarja. „Meni se pa zdi čisto dobrega srca.“

„Zate že in za drugo vsako, zame pa ne.“

„Ne, ne. Glej, kako imaš lepe toalete: vse ti kupi!“

„Kaj bi raztrgana hodila?“

„Na letovišče sta šla lani, kdaj grem pa jaz?“

„Saj ga je dobro greblo, ker je imel angela variha pri sebi!“

„Ne, tega ne morem misliti, da bi bil tak!“

„Anica?“ Notarka je nabirala majhne ustnice v tako piker, pomilovalen smešek kakor velikan, ki stoji sredi ceste in drži roke v žepu, vanj se pa zaletava ves penast pritlikavec. Ta izraz na licu je povedal toliko, kakor ne pové nobena beseda.

„Anica, kaj se ti mara! Ti si še otročja! Saj ne poznaš moških! Za vsakega se je treba bati. Vsak se ti bo izmuzal, če le more. Zato ga jaz ne pustim nikamor — prav nikamor več samega. Vedno grem ž njim!“

Tej trditvi je Flora pritrdila živahno, Anica je pa molčala. Res je bila najmlajša, res, da je bila vitka, kot dekletce, res, da so ji cvetle na licih še tako sveže deviške cvetlice — toda otrok ni bila več — in vere v moško poštenost tudi ni bila izgubila. Gledala je v višnjevo krilce, katero je šivala gospa komisarjeva za Cvetko. In ta odsvit nebesne barve ni povzročil v njeni duši one jasnote vedrega neba z migljajočimi zvezdami, srebrno luno — ne, neka temna zavesa ji je legla pred oko, in prvič v življenju je začutila tisto nemirno utripanje krog srca, iz katerega se pojavi moreča strast, grozna muka — ljubosumnost. Dasi je ni še prevzela, dasi je ni zmagala, a uresničile so se besede: *semper aliquid haeret*. —

Kdor bi bil poslušal pogovor te trojice, imel bi bil brez dvoma čudne pojme o teh možeh. Toda silno bi se bil motil, zakaj vsi trije so bili dobri, pošteni možje, ki so živelj zvesti svojemu poklicu, ki so vedeli, koliko skrbij ima oče, koliko novcev se potroši, da živé dostojno in da se kaj malega prištedi za bodočnost otrok. V takih skrbih, v napornem delu, ko so se vračali utrujenih živcev iz pisarn, je umevno, da se jim ni ljubilo uganjati tistih mehkužnih in omlednih neslanostij, ki so sladke v oni dobi, ko vse vre in šumi in kipi, v oni medeni in megleni

Madona z blagoslovljajočim Jezuščkom.

Slikal *Rafael*.

dobi zaljubljenosti. Bili so trezni možje, ki so pa zaradi tega manj govorili, manj ljubkovali, a toliko trdneje in iskreneje ljubili svojo družino, za katero so delali, tvegali in trpeli. In to je bila glavna napaka, posebno glavna napaka komisarjeva, ki že po naravi nikakor ni imel one mehke lastnosti, one prožnosti in parfimirane sladkobe, ki tako silno ugaja ženskim, ki vzbuja več občudovanja kakor največja pridnost in najsijajnejši veleum, ako kaže razkavo zunanost. Obe — notarka in komisarka — sta bili prej veseloživi golobici, krog katerih se je smukalo in laskalo toliko sokolov, kateri sta imeli cele svežnje ljubavnih pisem, vse brez namena in pomena, — samo za kratek čas. Zato sta mislili, da mora mož biti nekak

universum vseh teh poklonov, dobrikanja, šopkov, pisemčkov, rendezvous-ov, s kratka: zvanje soproge in matere sta umeli bore slabo. —

„Miklavžev večer je torej gotov?“ je vprašala notarka, ko je natikala rokavice, da bi šla. Zakaj dolgo so sedele in rešetale moške slabosti ter kovale v zvezde ženske vrline in pomilovale svojo kruto usodo.

„Gotov! Deteljica napravi maske!“

„Glej, da dobimo tisto plašno srnico Adelico! Pavla in Ada, Hugonček in Julček — mora biti!“

Notarka je odšla, skoro bi rekli, z navihanim smehljajem in porednim pogledom skozi vrata. Kmalu nato se je odpravila domov tudi Anica.

(Dalje.)

Vrt, vrt!

(Povest. — Spisal I. Štrukelj.)

I.

„Kaj so pa rekli gospod Janez?“

„I, kaj bodo rekli? Nič. Zmajevali so z glavo in ramami, češ, jaz nisem zdravnik.“

„Oh, jeminasta, poglejte no, ljudje božji, gospoda je prevrnil! Ta Nace farovški tudi nič ne pomisli; v takem snegu — pa podi! Kakšni so gospod! Vsi sneženi! Smotka jim je že ugasnila, drugega hudega pa menda ni, saj se smejejo.“

„Jokati jim tudi ne kaže, če ne bi se jaz smejal.“

„To pot bodo pa zapomnili! Ha-ha, naj še taki kaj poskusijo!“

„Preozke sani!“

„Pa previsoke!“

„Konjiča sta preiskra!“

„Bolje se je malo prekucniti v sneg, kakor pa gaziti poldrug čevelj debeli sneg. Le ‚Bog poplačaj‘ naj rekó kapelan gospodu župniku, da so jim napregli.“

„Komaj bi bilo, da bi gospoda povezal!“

„E, vse bi še bilo, ali naše poti —.“

„Jarka ni moči videti pod snegom.“

„No, zopet so sedli; sedaj se bodeta menda srečnejše vozila.“

„Ne rečem dvakrat, da bi tam-le na ovinku pri Markcu zopet ne prekladala.“

Ta pogovor je veljal kapelanu Janezu, ki je pripravil Koščkovko za pot na oni svet. Komaj dvesto korakov od hiše je namreč nehoté Robidovčanom in Robidovčankam pokazal, kako se zna po snegu prevračati. No, sani so kmalu zdrčale iz vasi, ljudje so dogodek še malo preresetali, gospoda manj pomilovaje kakor pa veseli, da razven kmeta še kdo drug kaj trpi. Dekleta so stisnile roke pod predpasnike, matere so malo zakrile otroke v naročju, ker je šel še vedno zeló sneg, dasi ga je bilo že več kakor zadosti, in počasi je šlo vse od Koščka.

Gospodarju Koščku je bilo to tudi najbolj všeč. Ne kakor da bi v njegovi hiši ne bilo prostora, ali da bi bil odljuden, ali da bi imel kakšen poseben opravek, ali da bi bol-

nici težko del ta vrišč in trda hoja, ne, vse to ni bil pravi vzrok, da je želel, naj bi zapustili sosedje njegov dom, ampak strašno sitno se mu je zdelo, ker ga je vse opazovalo. Vsak bi mu bil rad bral na obrazu in v očeh, je-li kaj žalosten, ali že komaj čaka, da bi bil vdovec. Kakšni so ti ljudje!

Če bi bil moral Košček tako po pravici povedati, kakor pri izpovedi, dejal bi bil, naj umrje Jera, saj za drugo ni! Pa res: na šestdeset je že šla, več let je bila že bolehná, sitna in nevšečna kakor bolniki in stare ženske sploh, za delo za nič: ali more kaj boljšega storiti, kakor umakniti se? Pri Koščku je bila že čez trideset let, naj pa še drugje malo poskusi! Toda naj bi bil on to rekel, kako bi ga zbadali, da ji smrt želi, da nima nič srca, in kdo vé kaj še vse bi mu podtikali! Zato je Košček rajši tožil, kaj bo potem, ko Jere ne bo več, in hodil precěj pobit okrog oglov. In hlinil se ni, če ni bil vesel, saj mu je bilo res hudo, ko je žena le stokala in stokala; bolečin ji ni privoščil, vendar je bil pa take misli, da ženske bolj zdihujejo, kakor je treba.

Ali ji je bilo hudo ali ne, ali ji je bilo treba zdihovati ali ne, kdo bi to vedel? Dva dni potem je pa vendar-le umrla; tačas ji je bilo pač hudo, pa saj je pretrpela. Toda trpljenje ni zapustilo Koščkove hiše, ostalo je pri gospodarju, če ne ravno tako, kakor pri rajnici, pa vendar drugačno, saj trpljenja je več vrst kakor hrušek.

Vdovec je vselej siromak, kadar izgubi ženo. Ako jo je imel rad, žaluje; ako mu zapusti kopo otrok, siromak je ž njimi sam; če pa zaradi tega ne žaluje po ženi, ker je je bil sit, in so otroci že veliki ali jih nič ni, pridejo pa zopet drugi križi nadenj. Naj je ne spravi prav slovesno, brž zavpijejo: „Da ga ni sram! Še spodobnega pogreba ji ne privošči, pa mu je delala ko črna živina in k hiši prinesla nekaj, pa mu ni nič zanjo! Dobro, da je ni več pri njem!“ Drug vdovec pa ženo pokoplje slovesno, kolikor se dá, pa tudi ta ne zaveže ljudem jezika. „Bahá, kaže se, druge išče“, slišiš, kjer hočeš.

Pri Koščku je bilo že tako. Pri župni cerkvi ji je zvonilo z vsemi štirimi, pri podružnici, kamor so se pokopavali Robidovčanje, tudi z vsemi — z dvema, gospod kapelan jo je spremil s svečo od doma do groba, pa ljudje le niso molčali.

„Poprej je ni mogel videti, sedaj pa se dela, kakor bi jo bil imel ne vem kako rad! Pa zakaj? Zato, da bi kaka mlada mislila, da bi ji bilo pri njem neznansko dobro! O, kajpak, mlado bi že pestoval, saj so dejali, da jih je že v prejšnjem zakonu rad gledal.“ Tako je sodila jedna botra. Druga pa je trdila:

„Od samega veselja, da mu je šla s poti, toliko plačuje.“

„Špelina Tona —!“

„Tona, Tona!“

„Zmeraj je tam visela!“

„Kuhana in pečena!“

„Pa jaz sem mislila zaradi hlapca — Andreja —.“

„Andreja — Andreja! Poprej morda že, sedaj bo pa drugače!“

„Jeden je mlad, lep, drug star že nad šestdeset let, pa denaren —.“

„Pa še misliš, da bo zmagal?“

„Kdo vé?“

„Jaz!“

„Samo, da ga dobi! Sicer pa bo imela lahko obadva. Košček ne bo dolgo . . . Andrej malo počaka . . .“

„Pa oni je le star, pust —.“

„Pust, kajpak še! Ali si ga videla, kako sladko se je nasmihal Toni, ko ji je točil slivovko?“

„Saj se je vsem!“

„Vsem, vsem, pa je razloček med smehom.“

Urša in Neža se nista prepirali, umeti se pa le nista mogli. Nedaljnji sosedi Koščkovi sta bili in sedaj sta se pogovarjali, kako bo odslej pri Koščku. Seveda sta si povedali še mnogo več, a kdo bi to popisal, kdo natančno popisal?!

Dobro bi pa le bilo, da bi se vedelo vse, kar sta mislili in rekli, zakaj izvrstno sta poznali ljudi, povedali pa še vse bolje.

Košček sam je bil kriv temu in še drugim pogovorom. Pa zakaj? Predober je bil in preneumen!

V Robidovju je namreč navada, da prihajajo sosedje do sedmega dne v hišo molit za mrliča. Zadnji dan jim gospodar dá navadno nekoliko pijače. Košček pa, ki je skuhal vsako leto daleč na okoli največ slivovke, napajal je vsak večer molivce in molivke — a zahvala je bila jezikanje! Čudno pa to ni bilo! Košček in njegov hlapec Andrej sta klečala med rožnim vencem vsak večer poleg Špeline Tone, sosedove hčere. To se pa tudi ni dalo skriti, da je Tona dobra Andreju in — Koščku. Dokler je bil Košček mož, zakonski mož, ni bilo dvoma, zakaj je Tona tolikokrat pri Koščkovih, ali sedaj, sedaj . . .!

Košček ne bo dolgo brez žene, to je bilo na jeziku temu in onemu. Hči Lenčka je bila božjastna, tudi malo slaboumna, za gospodinjo popolnoma nezmožna. Kako naj ona skrbi za gospodinjstvo, ko je bila vedno potrebna variha in nadzorstva? Druga hči se je bila pa že davno omožila. Z možem vred je upala, da bo podedovala po očetu in sestri še marsikak krajcar. A sedaj ji je prišlo na ušesa, da se oče ženi. Seveda je bila silno nevoljna na Tončko. Toda vse je bilo še negotovo, samo ljudje so trosili to po svetu.

II.

Predpust je mineval, govorilo se je mnogo — še preveč — o Koščku, pa resnice ni zvedel nihče. Nekaj je bilo pač res. Košček se je pomladil. Vsak teden dvakrat se je obril kakor gospodje, hodil je ravno kakor sveča, sam je nosil žito v malin, dasi je to bila vselej Andrejeva dolžnost, in pa, in pa — Košček je bil razglašen za pijančka, še več, za — norčka!

No, Markec, gostilničar in prodajalničar, ki si samo pol četrte ure od Robidovja, pa ti povej, kako se je to zgodilo!

Tako-le:

Pri meni — Markcu — so pili sv. Agate dan, nikoli ne bom pozabil tega dne, trije vdovci, pošteni možje: Košček, Lazar in Krivec.

„Sedaj se pa zmenimo, kako se bomo ženili“, tako so si rekli ob pol štirih; „Košček, ti nama pokaži pot, pa se bomo hitro posmodili drug za drugim — précej po veliki noči“, dejal je Lazar.

„Ti se bodeš najlože, ker ti otroci ne bodo delali ovir“, opomni Krivec.

„Moja volja bi že bila“, zapel je zadovoljen Košček, „ali za — —.“

„Za Tono se ne vé? Oj, za Tono? Z obema rokama te bo objela!“ vskliknila sta Krivec in Lazar.

„Nekaj sem zvedel —“, povedal je Košček skoro zamišljen.

„Zvedel sem nekaj novega“, pomaga mu brž Markec ter zakroži znano narodno.

„O, o—!“ oglašata se radoznala Krivec in Lazar. „Kaj se ti krha? Glej, glej! Pa nama nič ne poveš, ki bi ti bila najboljša zaveznika? Mi trije smo jednaki trpini, če si ne pomagamo, kdo se nas bo pa še usmilil? Pijmo, potem nama pa povej, kaj ti hodi navskriž v tvojih načrtih!“

Nagnili so kozarce, izpraznili, nato pa pravi Košček, a če mu je prihajalo od srca, nimamo poroka:

„Za ženo mi prav za prav ni nič, naj bi bila Tona ali katera druga, samo gospodinje potrebujem. Lenčka mi vselej še skuhati ne more. Deklo bi vzela, ali samo za jezo mi bo. Tako dobro vem, kakor bi bilo pribito, da bi se z Lenčko vedno prepirali! Ženske so že take, da ne morejo v miru živeti druga poleg druge. Potem pa tudi nečem tistega pomežikavanja med babnicami, češ pri Koščku je sedaj tako pa tako, saj vesta, kaj mislim.“

„Jaz posebno“, oglasi se soglašujoč Lazar. „Kakor o očitnem grešniku se je govorilo o meni, ko sem imel pri hiši tisto staro, škrbasto Nežo! In vendar je znano vsem, da so me imeli otroci vedno pred očmi.“

„Mojih otrok je polna hiša, dokaj prileten sem že“, zatarna Krivec, „a zinila se je vendar-le marsikatera za mojim hrbtom, češ, tje ga vleče, ona mu moti staro glavo. Ker se pa nisem nič zmenil za strupene jezike, utihnili so polagoma.“

„Bog nas varuj!“ prične zopet Košček, „svet nas bo vse pohujšal! Ako nismo bili taki, za kakoršne nas razvpijejo, od same jeze bomo vsi neumni. Pa kaj sem že hotel reči? Ehm, Špelina Tona bi bila zame morda dobra, ali z našim Andrejem menda preveliko prijateljstvo sklepa. Kje bosta pa živela in kako?! Andrej ima komaj hlače na sebi svoje, Tona pa ne dosti več. Njeno doto bi mi trije v enem dnevu prav lahko zapili. Kaj pa bo s takim zakonom? Kradla bosta ali pa lakote pomrla, če ju zadene najmanjša nesreča!“

Vrata se odpró in k Markcu pride — Špelina Tona.

Hencano hitro je obmolnil Košček.

„Pol funta soli in klobaso tobaka, Markčev“, naštelo je hitro dvaindvajsetletno dekle ter sramežljivo, pa vendar še precéj radovedno pogledalo po sobi.

„Kam bi se ti tako mudilo?“ zine Lazar in skrivaj sune Koščka.

„Na, Tona, pij!“ zavé se le-ta hitro svoje dolžnosti.

„Prav nič mi ni vroče, ne bom pila“, odreže se Tona, pa tako zares menda ni mislila, zakaj pristopila je k mizi rajša, kakor da bi se bila odmaknila.

„Kaj sta s Koščkom v sovraštvu, da od njega še ne piješ?“ pogleda jo ostro Lazar. „Tega pa ne boš naredila, da bi iz njegove kupice še vina ne hotela.“

„Brž me dražite s sovraštvom“, zajezi se ne prehudo Tona, „če pa pijem, očitali mi bode še kaj hujšega.“

„Le brez skrbi ga potegni, nismo tako hudi, ne“, sili jo Košček vnovič ter jo kolikor mogoče prijazno pogleda s svojimi sivimi očmi, ob enem pa malo bolj pritisne klobuk na glavo, da bi se ne videla velika njegova pleša.

„Pa dobro zdravje, ker drugače ne odnehate!“ pravi nato Tona in srebne par kapljic iz kozarca. Kar stresnila jo je pijača; seveda Markčevo vino ni bilo ravno za ženska grla, ker ljubijo bolj sladke reči, a Markec bi se bil hitro potegnil za svoje vino ter dokazoval, da se Tona nalašč tako

kislo drži, da bi je ne imeli za prijateljico — pijač.

Koščka se je odkrižala, toda sedaj ji napije še Krivec; ker se je pa zopet branila in sicer še odločneje kakor vprvič, povzročila je sledeči pomenek, s katerim sta prijatelja, kakor bi se bili poprej domenili, napeljevala vodo na Koščkov mlin.

„Aha, Lazar, ali jo vidiš?“ zavzame se Krivec, kolikor se dá, „ali jo vidiš? Sedaj se je pa izdala! Od mene za nobeno ceno ne pije, od Koščka pa! To nekaj pomeni! Škoda, da je post že tako blizu.“

Tona zarudi, obrne se k Markcu, naj ji hitro prinese zahtevane stvari, ter zavrne Krivca s kratkim: „O, vi sitnež, vi!“

„Zakaj bi bil sitnež?“ brani se možak, in tudi Markec ga je bolj poslušal kakor Tono, ker ji ni šel iskat soli in tobaka, „kaj bi ti ne bilo dobro pri Koščku? Poglej ga, kak korenjak je še, in kar je še več vredno, on ni brez drobiža. Danes sta tukaj: kar pogovorita se!“

„Sitnež!“ zaslužil si je za to hvalo svojega prijatelja. Košček pa je gledal silno samozavestno in dejal bi, slovesno, češ, vse to je gola resnica, s prisego bi lahko potrdil.

„Brez šale“, poprime sedaj besedo Lazar, „Tona, če si želiš dobro, ne bodi gluha! Po pravici ti povem, nikjer ne boš imela tako lepega življenja. Pomisli: Košček ima čedno hišico, gotov denar, polja ravno za kratek čas, najlepše pri njem je pa njegov vrt; kje ga dobiš daleč na okolu takega?“

„Vrt, vrt“, potrdi za njim kar nehoté Košček, prejšnji govornik pa je nadaljeval:

„Kolikokrat je Košček že za dve ali še več sto sadja prodal! Kdaj bi mu njiva toliko nesla? Pa trpljenja bi bilo stokrat več. Še jedenkrat ti rečem, le premisli, ali ni dobro pri taki hiši, ker se tako na lepem spravi nekaj stotakov? Poleg tega pa ostane sadja pri hiši, da ga je še preveč. Saj sama veš, Košček vedno kuha in stiska sadje, pri tem dobro živi in še zmeraj kak denarček dobi. Tona, le pamet, pamet!“

„To že vse vem“, odvrne mu Tona, ki ni več tako nerada poslušala, kakor za-

četkoma, „saj smo sosedje; toda kaj bi se menili o takih rečeh, ki so vse skupaj nič? Markec, kaj pa mečkate danes, da mi ne daste, kar sem naročila?“

„Malo postoj in povasuj, saj si v pošteni hiši“, miri jo Markec.

„Doma bodo hudi.“

„Naj bi bili pa sami prišli!“

„Saj bodo — s šibo pome.“

„Šibi si že odrastla, le potrpi še malo!“

„Če ne daste, grem pa tako.“

„Glej no, glej no, kako nestrpna je — ej, nevesta je, nevesta, zato taka visokost!“ pomaga ji Markec nalašč, a vendar-le dá sol in tobak, zakaj znana mu je bila prva in najiminitnejša lastnost prodajalničarjeva: prijazna postrežljivost.

Predno pa je mogla oditi Tona, vnelal jo je Krivec s temi besedami za Koščka:

„Nikar ne pozabi, kar si nocoj slišala! Če vzameš Koščka, živela boš kakor v raj, samo po vrtu se boš izprehajala kakor Eva z Adamom.“

„Slabo mi obetate; kaj ne veste, da je bilo tega raja tako kmalu konec, in ga nista Adam in Eva nikdar več videla? Lahko noč!“

In bila je že zunaj.

„Katekizem zna pa bolje kakor ti“, podraži Lazar Krivca.

„Kaj bi ga ne znala, če ji vse napeljem!“ neče se podati prvi.

„Nič napačno dekle!“ meni Markec.

„O, nič ji ni očitati.“

„Čedna!“ bila je misel tudi onih dveh, samo Košček je molčal.

„E, prijatelj, pij, ženitev ne napreduje slabo“, silil ga je Lazar, in Košček ga je slušal.

„Počasi“, tolažil in vsodbujal ga je tudi Krivec, „počasi, da punica malo pomisli! Jaz stavim, kolikor hočete, da se ji bo nocoj sanjalo o Koščkovem vrtu!“

„Pa je res vrt, da je kaj!“ pritegne mu ponosno njegov lastnik. „Vrt, vrt je že — ali Andrej, ta, ta —.“

„Kaj si res tako boječ? Beži, beži! Tona ga kmalu še pogledala ne bo, meni verjemi!“ opogumlja ženina Koščka Markec, ki mu je

nalil iz velike steklenice za durmi še pol litra. Potem pa začne pripravljati, da bi prižgal svetilno.

„E, zaradi nas ne prižigaj“, ustavlja ga Lazar, „jaz tako koj grem.“

„Jaz pa tudi, saj gre najina pot na isto stran, le da imam jaz nekoliko dalje“, govori tudi Krivec.

„Malo še posedita“, reče Košček, kateremu se ni mudilo „saj me bodeta potem tako zapustila, ker je moja hiša ravno na nasprotno stran.“

„Ti boš imel kmalu doma tovarišijo, tebi nevesta že v hišo stopa, ali midva — kaj ne, Krivec?“ ponagaja mu Lazar, potem pa plačata in odideta.

Košček pa je še pri luči sedel in pil, dobro pil, tako da si je želel Markec, naj bi bilo še več tako dobrih pivcev, pa tudi tako zanesljivih plačnikov.

No, vsake reči, še najlepše pesmi, je jedenkrat konec, Koščkovega popivanja je bilo tudi. Vstal je in šel, pa ne tako lahko kakor zunaj sneg.

Za četrto ure se še ni premaknil kazalec na uri Markčeve ure, na, pa se začuje silno trkanje.

„Kdo pa lomasti tod?“ začudi se Markec, ki ni bil vaje pivcev tako pozno na večer, ter položi molek na mizo — bili so ravno pri drugi desetinki rožnega venca. Potem gre odpirat, in v sobo stopi kmalu na to Košček, pa kakšen!

„Molite, molite, molite!“ vpije in pogleda krog sebe ter postavi v kot mize hrastov vršiček.

Markčeva družina ga je strmé gledala, gospodarju se je pa zdelo, da se jedno kolesce v Koščkovi glavi ne vrti prav, zato je nadaljeval večerno molitev. Košček pa se veda je molil ž njimi, roke je imel visoko povzdignjene, oči pa vedno uprte v kot mize.

„Bog jim daj večni mir in pokoj!“

„In večna luč naj jim sveti! Amen“ — pa je bila končana večerna molitev pri Markcu. Žena je vzdignila hčerko, ki je zadremala na mizi, gospodar in večji otroci pa so pogledovali, kaj bo s Koščkom.

„Molite, molite, molite!“ začne zopet s slovesnim glasom le-ta.

„Saj smo že. Za nocoj bo že dovolj“ zavrne ga Markec.

„Ali — kaj pa ti je? O Markec, tvoja vera ni dobra!“ govori Košček ves v ognju; „pred sv. Rešnjim Telesom se mora neprenehoma moliti.“

„Tisto je v cerkvi, pa ne pri nas.“

„Kaj ne vidiš monštrance?“

„Kje?“

Spoštljivo pokaže Košček proti onemu hrastovemu vršičku; ko se pa Markčevi le nič ne zmenijo, da bi molili, prime zopet vršiček z obema rokama.

„Take svete reči niso, da bi se kar tako imele“, dopoveduje Markcu, „pa ponesem monštranco gospodu župniku.“

„Kam boš hodil po noči, še v snegu boš obtičal!“ zavrne ga Markec. „Ali ne razločiš dobro, saj tisto ni monštranca.“ Po teh besedah odlomi vejico z vršička, potem še drugo in tretjo. „No, ali vidiš?“ izkuša prepričati Koščka.

Ta gleda debelo, gleda z odprtimi očmi, nazadnje pa zine kakor tak, ki ni prav založen s pametjo: „Saj res.“

Sedaj je bil čisto dober in razložil je, kaj se mu je pripetilo in v kakih skrbah je že bil.

„Prav slabo se je že videlo“, dejal je, vrgši vršiček pod mizo, „ko sem šel od vas. Tam-le pod klancem se mi je zdelo, da me bo srečal Andrej. Pa kakšen je bil! Popolnoma pripravljen, da bi me zadavil. Jaz pa zavpijem: ‚Nič se te ne bojim, le sem, če si upaš!‘ Kar obstal je, nič več se ni prestopil. Kmalu sem pri njem in ga zgrabim za glavo in ga tresem in vijem, dokler mu je nisem odtrgal. Sedaj sem se pa vendar-le prestrašil! Kaj hočem z odtrgano Andrejevo glavo? K tebi jo ponesem, ti mi boš svetoval gotovo pravo, mislim sam pri sebi, ter se vrnem. Ali po poti novo čudo! Med potjo se mi izpremeni Andrejeva glava kar najedenkrat v monštranco. Nov strah! Kaj hočem pa sedaj? Moliti sem pričel . . . Drugo pa veste. Malo preveč sem ga imel pod kapo, lahko noč!“

„Nič preveč, če ne bi bil pa v snegu obležal“, opravičuje njegovo obtožbo Markec, saj krčmar ne sme nikoli reči, da bi se bil kdo preveč napil njegove pijače.

Košček je odšel zopet od Markca, in sedaj srečno, ter dospel tudi domov. Sam sebi se je čudil, kaj mu je bilo, da uganja take burke. Nazadnje se pa ni več čudil, ampak jezno si je dejal: „Košček, malo manj pij, pa bo bolje. Le verjemi, da ga prerad in preveč vlečeš. Hm, pa res je tako. Toda — zakaj ga pa imam? In nagnil je zeleno, bokal držečo steklenico proti stropu, seveda na usta je bila naslonjena, pa dobro, saj je bila dobro dolgo v tej legi, pa ni padla. Po tolikem požirku pristne slivovke je Košček dobro potegnil sapo vase, zaprl steklenico v omarico, prekrižal se in legel. Legel je in že je spal.

Pil je pa res preveč Košček! Pa kadar ni mešal, ni se mu z lepa poznalo. Če je pa jel po žgani pijači tako vlivati vase vino, kakor na sv. Agate dan, potem je pa že malo popraševal po pameti. Seveda, pijačo je imel doma; naravna, izvrstno kuhana je bila, kako bi jo pustil v miru? Brž zjutraj si je moral vsak dan ogreti želodec, pozneje je bil pa vsaki dve uri gotovo pri omarici, in vselej je malo zadišalo po sobi. Pa je tudi rad postregel drugim. Njegova hiša je bila znana daleč na okoli. Birovci so se vselej tolažili, da se bodo pri Koščku odteščali, in nikoli jih ni upanje prevaralo, če le ni bil Košček iz doma. Rad je postregel s pijačo, prav iz srca rad, če kdo ni bil nesramen. Pa tudi takih ni manjkalo. Trije taki so bili — imena ni da bi spravljali med ljudi — pa so bili včasih po trikrat na teden pri Koščku, vselej z istim vprašanjem: „Košček, ali imaš v steklenici še kaj? Tako nekako me vije. Daj, daj ga mi požirek!“

Košček je zdravil in zdravil tri take bolnike, nazadnje mu je bila njih bolezen le pretrdovratna, zato jim jo je zasolil, da bi mu bila zaradi tega kmalu trda predla.

Nekega dne je na vrtu nekaj obrezoval in že od daleč vpil nad jednim onih treh: „Tine, ali te kaj ščiplje?“

„Oh, ti, pa me res.“

„Stopi z menoj, kmalu bo bolje.“ Pa je napojil jednega.

„Skoro da me je sram, pa moram vendar-le prositi, tako me daje“, nadlegoval ga je kmalu drugi.

„Kaj je to, da ti ne preide? Meni vselej pomaga“, rekel je Košček in se ni branil

Vsi trije so bili skoro ob um. Jednega so morali zvezati, ker je hotel vse razbiti, tako hudo mu je bilo. „Lepo vas prosim“, prigovarjal je domačim, „razvežite me. Saj sem čisto pri pameti, in tudi doslej še nisem nikdar norel, samo tako hudo mi je, da ne morem biti miren.“

Drugi je dolgo časa lahko hodil; samo ko je padel, ni mogel več vstati. Pa je čisto dobro vedel, kje je, in ko je znanec prišel mimo, spravil se je ž njim domov. Pa tudi ta je bil ves divji. Štirje možje so ga prijeli, da bi ga ukrotili, pa je vse štiri z lahka otresel.

Šele v nekaj dneh so bili zopet zdravi. In vsi so dejali: „Košček mi je zaval.“

„Meni se je koj čudno zdelo, kako da sam ne pije, ko ga je prav vselej pokusil, kadar ga mi je še dal“, pravil je prvi.

„Barva tiste pijače ni bila nič prava! Tako rumenkasta je bila, ne res?“ popraševal je drugi tretjega.

„Prav praviš, kar nekaj se je vlačilo na dnu“, pritrdil je ta. „Oh, strašno je bilo hudo!“

Koščka ni nobeden naznanil, dasi bi ga imel za kaj.

Košček sam pa je gledal tiste dni plašno, kaj bo. Vsakega človeka, ki se je bližal hiši, se je bal, da mu ne prinese neprijetne novice. Tisto je pa tudi sklenil, da kaj takega ne poskusi nikdar več.

Kaj pa jim je primešal v pijačo, tega ni zvedel noben človek. Ti so ugibali, da je bila najbrž mišica, ti pa so pravili, da je bila volčja jagoda. Bog pa Košček že vesta!

Teh treh ni bilo nič več. Sam ga je pa lepo vlekel dan za dnevom v vedno večjih požirkih in sicer iz same hvaležnosti. Res,

Slikal Jos. Germ.

Studija.

prav nič. „Ná, le krepko potegni, jaz upam, da me ne bo treba več prositi.“ Odpravljen je bil drugi, in še isti dan tretji. Nobenega ni bilo blizu nikoli več. Kar se je pa govorilo o njih, prilivalo je Koščku kropa, da je bilo joj, in prav pošteno se je kesal, da jim je tako zagodel.

res, iz hvaležnosti je bil Košček na pol pijanček. Nova zgodba!

Že davno, a prav gotovo pred dvajsetimi leti, je jel Košček hirati. Nič ga ni bolelo, pa le ni bil za nič. Kakor jesenska megla je lazil okrog oglov, dokler je mogel. Potem je legel, in zdravnik je prišel nekaterikrat k njemu. Pa ni vedel, kakšna bi bila Koščkova bolezen, ne kaj bi jo pregnalo.

No, če v Robidovju kdo zboli, pridejo ga sosedje radi malo pogledat. Tudi h Koščku so prihajali in ga popraševali in mu svetovali. Pa nobeden ni zadel prave, dokler ni prišel stari Trebanjec in dejal:

„Brinjevec ti svetujem. Če ti ta ne bo pomagal, ne bo ti nobena reč. Pa ga moraš zares piti! Tako ga pij, po malem seveda, da ga boš imel vedno v želodcu. Slušaj, jaz bi dejal, da te bo to pozdravilo!“

Bolnik je vse poskusil. Košček je zato od tega časa stavil svoje upanje v brinjevec. Za osem goldinarjev in pol ga je spil in popolnoma ozdravel. Od takrat naprej je imel pa dobro žganje vedno v čislih. Še preveč je je čislal, zakaj kakor sv. Agate dan spričuje, bil je že v nevarnosti, da se mu pamet zmeša. To je tudi sam spoznal, ko se je kmalu po polnoči vzbudil in do jutra ni več zatisnil očesa.

„Govorili bodo . . . Zopet ne bo mirú . . . Oh, tisti posmeh . . . Pa človek nič hudega ne misli! Misli: samo za potrebo . . . pa ga je preveč! . . . Oh, Tona pa bo še manj hotela slišati o meni . . . Ali pa . . . Dobro bi ji bilo pri meni . . .“ Tako in zopet od začetka, pa od srede so se mu podile po vroči glavi misli do jutra.

Že je mislil vstati, pa sedaj, ko ni bilo treba, zaspal je še jedenkrat. In to spanje je bilo kaj vredno, saj se mu je tako prijetno sanjalo!

„Če bi prvo ženo na meh odrl in kožo na rami s seboj nosil, pa bi še drugo dobil, vidiš, to je že star pregovor“, govoril mu je v sanjah Lazar na vrtu.

„Tona pa morda misli drugače“, bal se je Košček. „Toda, glej jo, semkaj gre!“

„Koščkovi, saj niste skopi, kaj ne da mi boste dali parišče tistih-le hrušk, zrele so že“, prosila je tako milo, da ji ni bilo moči odbiti prošnje, vsaj Koščku ne.

„Kolikor jih hočeš, kolikor jih moreš nesti domov; le potresi! Pa stoj, ti si prešibka, jaz naredim bolje“, ponudil ji je mož hruške in potresel, da jih je bilo vse rumeno po tleh.

Slikal Jos. Germ.

Portret.

Lazar je kar nekam izginil, Košček pa je nabral Toni poln predpasnik hrušk. Kako hvaležno ga je pogledala! In še to sta se zmenila, da je neumno ponje hoditi, bolj bi kazalo, da se za zmeraj preseli h Koščku.

„Oče, kaj danes ne boste vstali?“ oglasila se ta trenutek hči Lenčka pred vrati.

„Précej, précej!“ odgovori Košček, na tihem pa vzdihne: „Pa jo je pes prav sedaj prinesel!“

(Dalje.)

Na izprehodu.

II. Pastir.

Lepo v jutru je pomladi
zapustiti sobo mračno
in oditi po livadi
v sveži zrak, v prirodo zračno;

Šetati se v mladi travi,
cvetja srkati vonjavo,
tice slušati v dobravi:
oj, to dela dušo zdravo!

Šetal sem se ob potoku
v misli zatopljen globoke;
k nežnemu dospem otroku,
ki je pasel ovce sloke.

Pasel je sedeč pri vrbi,
vil piščal iz brstne veje
deček mlad, vesel, brez skrbi,
radosti se duh mu smeje.

S sladkim smehom me pozdravi,
dvigne z glave pokrivalo,
„Hvaljen bodi Jezus“, pravi,
jaz ga zrem v obličje zdravo.

Zrem ga ljubko, nepremično,
usta zrem in laščke zlate:
dete ti rudečelično,
záte pa je dobro, záte.

Glej, kako si srečen tukaj,
ko te krije platno trdo!
Deček, le veselo ukaj,
da odmě ti dol in brdo!

Mnogo v svili je gospôde
pri pečenki in slaščicah,
pa ne srečne, kot tik vode,
deček, ti si pri ovčicah.

Mestni hrup, sveta vrvenje,
zapeljivosti prežeče
mnogim zagrené življenje,
mnogim slaj zgrenijo sreče.

Duh mi splava v daljna mesta
med mladino nove dobe:
kje dobi se duša zvesta,
v letih teh, kot tá brez zlobe —?

Pod lupino se olike
mladim srcem strup podaja;
spačenostij podle slike
nežnim rokam se prodaja.

V širšem svetu, v krogu ožjem
oznanjuje se prosveta,
v svetnosti, ne v strahu božjem
zgublja mladež mlada leta.

Prej poznajo Cicerona,
prej Pitagora, Eneja,
prej učé se kebra, slona,
prej sveta je znana meja,

Preje slednjega telesa
deci se razlaga veda,
predno, kaj je Bog, nebesa,
čuje v ukih se beseda . . .

Bog te čuvaj, deček čili,
da te svetni uk ne zmoti,
da bi te ne preslepili
zapeljivci s srečne poti!

Tu-le rasti mi v kreposti,
pod očesom božjim rasti!
Tu rastó možje v modrosti,
ne v meseni, podli strasti.

Tu se vzgajajo značaji,
kjer jih vzgaja prosta mati,
ne pa v blišču in sijaji,
v svili ne, ne v srebru, zlati.

Roko stegnem nad otroka,
da mu kličem blagoslova:
Skrbi Bog z neba oboka,
da zorí mladost njegova!

Anton Hribar.

V albanskih gorah.

(Potopisni spomini iz rimske okolice. — Po svojem dnevniku priredil *dr. A. Karlin.*)

(Dalje.)

VII. Monte Cavo.

Froh empfind' ich mich
nun auf klassischem
Boden begeistert;
Vor- und Mitwelt spricht
lauter und reizender
mir. *Gothe.*

Do pete ure popoldne pritiska o poletnih dnevih v albanskih gorah huda vročina. Ta čas ne najdeš po cestah šetalcev, izletnikov in drugih pohajkujočih dobrovoljcev. Ko pa proti večeru potegne od morja sem hladnejši veter, oživi se hitro vse pogorje. Ceste in bregovi se napolnijo tujcev, po gajih in vrtovih odmeva petje in glasni govor onih, ki so se ob hudi vročini poskrili doma med štirimi stenami.

Tudi meni ni dalo, da bi počival v tesni sobici, katero mi je odkazal Don Giuseppe v začasno stanovanje. Gnalo me je ven pod nebo, da si široko na okrog ogledam rimsko okolico. Sreča mi je bila mila. Našel sem prijetnega tovariša, domačega bogoslovca (rekli so mu Don Pio), ki se mi je ponudil, da mi razkaže vse znamenitosti ondotne pokrajine. Osobito je bilo to vseč mojemu gospodarju, ki je bil vsled tega oproščen vsega vpraševanja od moje strani in je tudi vedel, da mu ne bode treba voditi me na okrog, marveč bo kakor doslej zložno hodeč po terasi pred hišo gor in dol krotil brez skrbi s sonornim svojim glasom razgrajajočo mladino. A tudi jaz sem se veselil novega znanca. Težko in nerad bi bil vabil hišnega gospodarja od doma, da bi se potil po hribih in po gozdnih potih. Saj mu je še doma tako rad puhtel pot iz telesa. Don Giuseppe je bil — in upam, da je še — gladkega lica in okroglih telesnih oblik. Te vrste oblike pa se rade tajajo na solncu. Zato je bogoslovec s svojo ponudbo ugodil njemu in meni.

Prva pot naju je vèdla na Monte Cavo. Krenila sva preko najviše ležečih hiš nekaj sto korakov na desno in bila sva na sedlu med gričem, na katerem se razprostira Rocca di Papa, in med najvišjim hribom, kateremu danes pravijo „Monte Cavo“. Pred nama se je odprla čudna, od treh strani z gorovjem obdana, precèj dolga dolina. Nazivajo jo Campo d' Annibale. Kraj je po nekoliko porasten z grmovjem, večjidel pa ga rabijo za konjski pašnik. Daleč tam pred seboj sva tudi midva ugledala čedo konj, pasočih se mirno po dolini, ne da bi jih bil nadziral kak pastir.

„Čuden svet to!“ sem vzkliknil.

„Davvero“, odvrne mi spremljevalec. „Ves svet tod na okoli je čuden, ali še vse bolj čuden je moral biti v prazgodovinskem času, ko so vulkani bruhalo iz sebe ognjeno lavo, dokler jim ni zmanjkalo tvarine.“

„Kako? Vulkani?“ vprašam ga zvedavo.

„Da“, nadaljuje bogoslovec, „svet, na katerem stojiva, je ves vulkanski. Napolnjen krater je tudi to-le Hanibalovo polje. In takih nekdanjih žrel najdete še mnogo v obližju. Nemsko in Albansko jezero nista nič drugega kakor izsušeni žreli te ogenj bljuvajoče okolice.“

„Čudno“, zamrmram bolj sam zase . . .

„Čudno, a resnično“, pritegne še jedenkrat, a bolj odločno spremljevalec. Zdelo se mi je, da ga je moja opazka nekoliko vznemirila, kakor da mu ne bi hotel verjeti vsega, kar mi je povedal. Da bi razpodil vse oblake nesporazumljenja in nezaupnosti, vprašam takoj zopet:

„Zakaj pa to dolino imenujete: Campo d' Annibale?“

„Če je kaj resničnega na tem ali ne“, odgovori tovariš, „ne bi si upal trditi, še manj bi mogel to dokazati. Ali tisti, ki pra-

vijo, da se naslanja to ime na zgodovino, omenjajo, kar piše zgodovinar Livij (XXVI., 9), da so namreč Rimljani, ko se je bližal Hanibal njih mestu, vrgli posadko na albansko goro, in na tem polju je čakala bojda vojna četa nadaljnje svoje usode. Od tod ime. Koliko je resnice na tem, dalo se bo pač težko dognati. Nekaj zgodovinske podlage nam podaje ime, ki se je ohranilo

od roda do roda. — Za papeževe države so imeli vojaki tu svoje orožne vaje. Pokojni Pij IX. jih je večkrat tu obiskoval, kar bode videli v kamen vsekano doli v mestni cerkvi v Rocca di Papa.“

„In sedaj?“ dostavim, želeč zvedeti še kaj zanimivega.

„Sedaj“, poprime zopet besedo, „sedaj so na Hanibalovem polju pač še konji, — jez-

Frascati: Trg in cerkev sv. Petra.

deci in vozovi pa so se utopili — če dovolite, da govorim z Mojzesom — utopili v morje, v nenasitni krater sedanje vlade.“

In razvnel bi se bil bolj in bolj, kakor se sploh rada razvname vroča italijanska kri, zlasti mlada, ako bi nama ne bilo treba iti dalje.

Pustila sva za seboj dolgočasno dolino in krenila po stezi više na goro. Nekaj časa je pot ozka in ostra. Treba je paziti na

vsako stopinjo, da se ne zavije noga v trdo, precej debelo kamenje, ali pa da se obmejno robidovje ne prime preveč tesno obleke. Previdno sva hodila morda četrť ure. Kar stopiva na širšo pot, ki je bila potlakana s čveterooglatimi kamni.

„Kam pa vêde ta pot?“ vprašam.

„Na goro“, odvrne tovariš. „To vam je stara pot, o kateri ste gotovo čitali v naših klasikih.“

Omenjam, da Italijani kaj radi latinsko slovstvo smatrajo svojim in — ne bodi jim oponošeno — se s tem nekoliko pobahajo.

„To je ona slavnoznana ‚via triumphalis‘, po kateri so se nekdanj vili sprevodi iz rimskega mesta na vrh albanskega hriba. Največji junaki, najimenitnejši državniki starega Rima so šli na to goro, da bi ondi darovali Zenu bodisi v zahvalo za srečno prošlost ali proseč srečne bodočnosti. Glejte, tu in tam se še poznajo v kamen vdelana konjska kopita in tu pri kraju se še pozna tlak, kar so nekdanj imenovali ‚crepidines‘.“

Res sva zadela po nekaterih krajih na vdolbljine, ki so jih prav lahko vkresala kopita iskrih vrancev. Marsikaj zanimivega mi je še povedal tovariš o tej poti, n. pr. kdo vse je že prišel do vrha. Med drugim mi je opomnil, kar sem mu kot domačinu tudi verjel, da se je papež Aleksander VII. po tej poti peljal z vozom.

V pol ure sva bila tudi midva na vrhuncu.

„Monte Cavo!“ Kolikokrat sem te gledal iz Rima raz grič janikolski, tebe, največjega junaka v albanskih gorah! Kolikrat sem želel stopiti ti na ponosni tilnik! Sedaj pa si pod menoj, ti slavni Mons Albanus, ti molčeči pomnik mnogo nad dvetisočletne zgodovine rimske. Ali tudi tebi je izpremenil glavo časa neustavni tir. Jupiter Latialis je imel na tebi svoje svetišče. Krog njega se je zbiral cvet patricijev iz vseh mest latinske zveze. Na tvoji glavi se je vrstila slavnost za slavnostjo ob „latinskih ferijah“. Svečeniki so darovali na tvojem čelu belega bika; potem pa so posedli okrog templja navzoči optimatje in se gostili in si napivali na srečno bodočnost. Mons Albanus! Videl si kralje, videl konzule, videl imperatorje! Videl si slavne vojskovodje, ko so slavili na tebi svoje zmage, odičeni z mirtovim vencem. Videl si sužnjeve na tisoče, katere so pritrjali od daljnih, daljnih krajev — žalostne priče slave rimskega orožja. Mons Albanus! Taki in jednaki prizori so se vršili nebrojokrat na tvoji glavi, ki še dandanes ponosno kipi kvišku iznad vseh bližnjih gorá — zamolkla priča slave nekdanjega Rima . . .

Sedel sem na kamen vrh gore. Zroč po širni Kampanji tje proti večnemu mestu sem se zamislil v stare čase . . .

Vse je minulo! . . .

Niti razvalin starega templja ni več. Pač, nekaj ostankov še kažejo. Na južno-vshodni strani so vzdani v vrtni ograji velikanski kvadrovci, ki so jedini ostanki razvalin nekdanjega Zenovega templja. L. 1783. je namreč velel tedanji suburbikarni nadškof tuskulski, kardinal vojvoda jorški — zadnji Stuart — razdejati poslednje ostanke poganskega templja. Na istem mestu je sezidal samostan menihom pasijonistom, katerim je leto kasneje posvetil cerkev v čast presveti Trojici. Gostoljubni so bili ti menihi, mnogim na Albansko goro prispelim tujcem so radi postregli. A novodobna masonska politika jih je razpršila na vse kraje, samostan pa s toliko drugimi cerkvenimi zgradbami vred proglasila kot „monumento nazionale“ (narodni spominik). Sedanja vlada je v samostanu priredila meteorološki observatorij.

Bridka nevolja me je obšla, ko sem zrl pred seboj prazne samostanske sobice, kjer so pred nedavnim časom molili in delali menihi. Vse prazno, vse zapuščeno! Le tu in tam ugledaš kak aerodinamičen aparat in par uradnikov, ki se dolgočasijo v tem kraju. Videti je, kako vsakega izmed njih razveseliš, ako ga nagovoriš. Potem pa ti govore, da bi ti najrajši povedali v pol ure vse, kar vedó. Tudi naju je vodil po samostanu neki uradnik; privede naju naposled v pritličje do — gostilne. Ali moj tovariš se ni maral krepčati v teh nekdanjih samostanskih prostorih. Zato sva šla ven pred samostan. Pod velikansko bukvo, ki mora biti stara vsaj sto let, zbrana je bila večja družba gospodskih izletnikov obojega spola. Razdeljeni so bili na dve mizi: za gospôdo je bilo pogrnjeno v senci pod bukvo, za služabnike in za oslarje pa tik samostanskega vrta. Karavana je štela do trideset oseb. Zdelo se je, da se godi vsem prav dobro. Služabništvo se je pridno krepčalo s pristnim „Marincem“, gospôda pa so imeli tudi polno mizo raznih nasladnin in jako živahen pogovor. Mladi

ljudje, brezskrbni, zdravi, veseli . . . kaj hočete še več! Celó neka postarna matrona — menda nekaka garde des dames — se je zatopila z gospodičem tik nje sedečim v živahen razgovor. To je dalo povod, da se je mladina okrog nje le še bolj razvnela . . .

Nisva jih hotela motiti s svojo navzočnostjo. Na drugi konec samostana si dala prinesti mizo in par stolov in nekaj krepčila. Ondi sva občudovala krasni razgled, ki ga uživaš raz Monte Cavo osobito proti večeru ob solnčnem zahodu. Monte Cavo je visok 954 metrov; zato se vidi raz njega vsa rimska okolica, zlasti pa albansko pogorje. Albansko in Nemsko jezero se ti zdita kakor dvoje svetlih očes, ki ju obrobja temna zelen sosednjih vrtov in gozdov. V daljavi se bliščé v žarkih zapadajočega solnca vrhovi rimskih cerkvá, zlasti kupola svetega Petra. Po dežju, ko izgine megla, zazreš celó morsko gladino in na njej ribiške čolnice, ki se kakor orehove lupine zibljejo ob srebrnenih valčkih. Da, celó najvišje sardinske gore ti doseže oko in pregleda daljnjo planjavo reke Tibere, vijoče se okrog Rima v dolgih ovinkih po zapuščenem ozemlju Kampanje proti Ostiji. Krasen, velikanski prizor, vreden, da ga je naslikal pesnik:

Und die volle Erinn'ung schweifte manchmal
— — — — — zu des Monte Cavo
Weltbeherrschendem Haupt, wo oft mein Auge
Von Oreste, von Tibur's Paradiese
Das unendliche Meer bis zu der Circe
Fernem, bläulichem Vorgebirg' hinunter
Zu Parthenope's Zauberinseln schaute,
Schweifte gerne zum rebenvollen Hügel,
Wo die Stadt der Lavinia, fabelheilig,
Drei Jahrtausende bald sich schon im Lichte
Des hesperischen Himmels sonnt; sie schweifte
Nach des ewigen Frühlings Wollusthainen,
Frascatanischen Gärten zu, und bliebe
Träumend stehn an der Einzigen, der Hehren,
Unaussprechlich Erhab'nen, deren Kuppeln
Aus der Schwermuth und Oede der Campagna
Einsam ragen und doch die Welt beherrschten.

Solnce je zapadalo: njegovi žarki so se blesteli v morski gladini; kakor svetel pas je žarelo morje —, svetel in ognjen trak, raztezajoč se od severa proti jugu . . .

Gledala sva in strmela . . .

Ciò ch'io vedevo mi sembrava un riso
Dell' universo . . .

S temi besedami mojstra Danteja (Par. 27, 4.) je ocenil tovariš krasni prizor. Mene pa so motile misli Prešernove, da niti

Dežela Kranjska nima lepš'ga kraja
kot je z okol'co ta podoba raja.

Mrak je legal na zemljo, ko sva zapuščala staroslavno goro. Večerna sapa naju je že hladila v Rocca di Papa. (Dalje.)

Socijalni pomenki.

(Piše dr. Ivan Ev. Krek.)

(Dalje.)

(Dr. Karol Marx. Friderik Engels. Ferdinand Lassalle.)

Ob zibelki gibanja, katero imenujemo socijalno demokracijo, stojé trije že imenovani možje: Marx, Engels in Lassalle. Zgodovinski razvoj socijalskih in komuniških idej v zapadni Evropi smo že opisali. Navedena trojica je s krepkimi silami izkopal tem idejam jednotno strugo in velik del delavskega ljudstva spravila pod-se. Zato je potrebno, da se — raziskujé socijalsko zgodovino — pomudimo nekoliko pri življenju teh mož.

vino — pomudimo nekoliko pri življenju teh mož.

Karol Marx se je rodil dné 5. velikega travna l. 1818. v Trierju. Oče, — advokat, je bil židovskega rodú. L. 1824. se je pa dal z vso svojo rodbino krstiti. A židovski duh je preveval celo rodbino tudi poslej. Saj se je bahala s tem, da so bili očetovi pradedje do 16. veka nazaj sami — rabinci. Mati je izvirala iz holandskega židovskega rodú. Verskega mišljenja in življenja ni bilo pri

Marxovih. Otroci so se vzgajali svobodomi-selno. Splošno opazamo, da socijalno-demo-kraški prvoboritelji, ki se tako silno za-ganjajo ob vsako religijo, ne poznajo ver-ske vzgoje in zato tudi ne čutijo, kaj po-menja versko prepričanje, zasajeno v mlada srca. Marx govori o religiji vedno z nekim lahnim zaničevanjem, kakor bi ne pomenjala nič važnega in kakor bi se mu komaj zdelo vredno ziniti o njej. Vidi se mu i pri tem, da ne pozna tiste tisočletne krščanske tradicije, ki živi v vsaki krščanski rodbini. A kakor smo že rekli: židovskega duha se je pa nasrkal Marx pri svojih domačih. Ko je v kasnejši dobi okrog l. 1870. njegov dotedanji prijatelj ruski nihilist Bakunin v neki brošurici napadel žide, se je zato sprl ž njim, in to je bil glavni povod, da je raz-padla internacionala — prva mednarodna so-cijalno-demokraška organizacija. Pri Marxu samem so se zbirali po večini vsi bolj zna-meniti židje. Heine je n. pr. večkrat iskal pri njem sveta.

Marxova hči Eleanor, ki je živela v divjem zakonu z drjem. Avelingom, angleškim socijalistom, in se je lani vsled zapravljivega in razkošnega vedenja svojega grešnega druga zastrupila, je pri svojih javnih nastopih često poudarjala: „I am a Jewess — židinja sem.“ Njen životopisec Bernstein priznava sam, da je tudi sicer najrajša občevala z židi in se vedno zanje potegovala. Brezdvojbeno je imela to lastnost po svoji očetovi vzgoji. Priča nam, da je Marx celo svoje življenje — dasi ateist — ostal židovskega mišljenja.

Mehring pravi ¹⁾ o Marxu, da „njegove nepristranosti do židovstva ni v tej meri do-segel nobeden zgodovinsko važni nemški žid; celó tako soženjalne narave ne, kakor Heine in Lassalle, ali tako pametna moža kot Börne in Jacoby — in kaj šele drugi židovski pri-rastek!“

Marxova rodbina je mnogo občevala z rodbino vladnega svétnika Ljudevita pl. West-

phalen. Mladi Karol se je tu seznanil s pri-hodnjo svojo ženo Jenny-jo. L. 1843. sta se vzela — oba otroka popolnoma svobodo-miselnih in brezverskih starišev.

Marx je študiral na vseučilišču v Bonnu in v Berolinu pravoslovje; vrh tega se je pa z vso vnemo lotil zgodovine in modroslovja. Hegelovi nauki so se ga takrat že globoko prijeli. A uporabil jih je zato, da je ž njimi zadoščal svojemu neukročenemu revolucij-skemu mišljenju. Učil se je mnogo; l. 1841. je dovršil študije in si pridobil doktorsko čast. Izprva je hotel dobiti stolico za modro-slovje na bonnskem vseučilišču, toda pruska vlada mu je ni dala. S tem večjim nasprotjem do nje in vseh drugih oblastij je pričel zato svoj pisateljski in časniški boj. Že jeseni l. 1842. je prevzel uredništvo časopisa „Rhei-nische Zeitung“, kjer je krepko bičal vladni pol-liberalizem, potegoval se za svobodni tisek in že tedaj dvigal svoj glas za nižje ljudstvo. A tedaj še ni imel nobenega pra-vega pojma o socijalizmu, katerega franco-ske pričetke so prav po malem sprejemali na Nemškem. Bil je še tudi poln Hegelovih idejalskih načel. V svojem listu piše dné 16. vinotoka l. 1842.: „Rheinische Zeitung“, ki ne more komuniškim idejam v njihovi se-danji obliki priznavati, da so istinite v naukih, še mnogo manj pa, da bi se dale uresničiti v dejanskem življenju, bo te ideje temeljito presojala... Trdno smo prepričani, da je prava nevarnost ne v dejanskem poskusu, marveč v naukih o komuniških idejah. De-janskim poskusom, če postanejo nevarni, se lahko odgovori s topovi: toda ideje, ki so premagale naš um, ki so si osvojile naše mišljenje, h katerim je razum prikoval našo vest, so verige, katerim se nobeden ne od-trga, da ne bi raztrgal svojega srca, so de-moni, ki jih more človek premagati le s tem, da se jim podvrže.“

V teh besedah kaže Marx, da še ni kar nič na tistem stališču, na katerem je gospo-doval pozneje kot duševni voditelj socijalne demokracije.

Uporni duh imenovanega časopisa je vzbu-dil vlado, da ga je jela zatirati. Časopis je

¹⁾ Geschichte der deutschen Sozialdemokratie I. Th. Von der Julirevolution bis zum preussischen Verfassungstreite 1830—1863. Stuttgart. Dietz. 1897, str. 156.

bil delniško podjetje, in ko so delničarji zahtevali od Marxa, naj mirneje piše, je odstopil.

L. 1843. sta se z ateistom Rugejem preselila v Pariz, da bi ondi osnovala časopis po svoji volji pod imenom „Deutsch-französische Jahrbücher“, a pretežavno je bilo spravljati ga na Nemško, in zato je kmalu zaspal. Marx se je tedaj seznanil z Bakuninom in Feuerbachom, ki sta oba sodelovala pri listu. Tudi Engels je spisal nekaj sestavkov. Niti v tem listu ne kaže

Marx komuniškega značaja; pač pa že razkazuje svoje materijališke zgodovinske nazore.

Ko v Parizu ni šlo, naselil se je Marx v Bruselju in tam je te nazore razvil še odločneje. V svoji kritiki Proudhonovih del se je jel pečati zlasti z gospodarskim vprašanjem in polagoma se je utrdil v socijalističnih-komuniških mislih, ki jih je najprej priobčeval v bruseljski „Deutsche Brüsseler Zeitung“ in v „Westfälisches Dampfboot“.

Godci. (Pifferari)

Fot. H. Dejak.

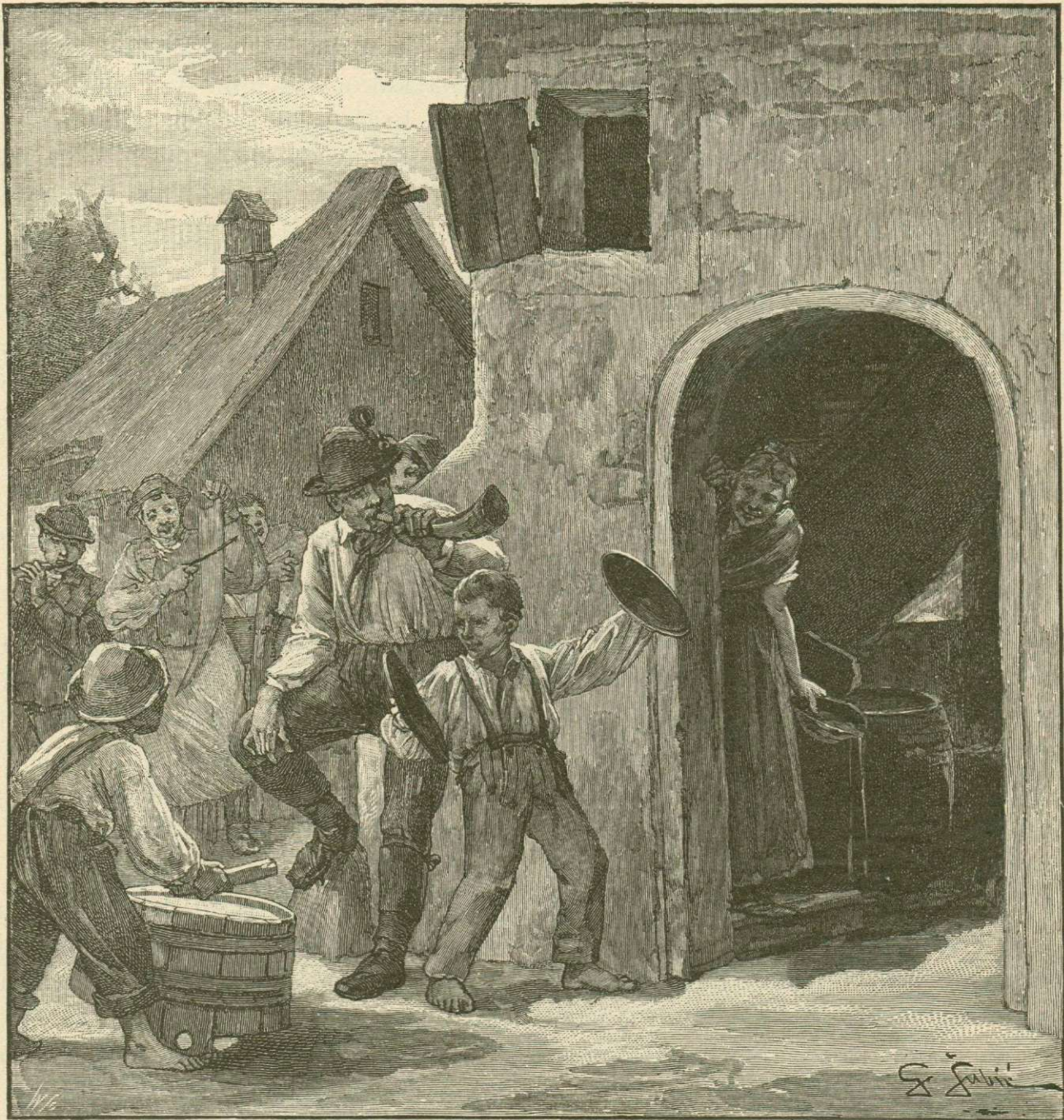
Puhlice, ki jih še dandanes rabijo socijalni demokratje proti krščansko mislečim nasprotnikom, so že tedaj zagledale beli dan. Dne 12. kim. l. 1847. se je Marx v nekem spisku z vso silo vrgel proti verskemu socijalizmu in s pravo židovsko predrznostjo napadel krščanstvo.

Evo nekaj vzgledov: „Socijalna načela krščanstva so imela 1800 let čas, in kaj so zvršila? Socijalna načela krščanstva so opravičevala staro sužnjost, poveljevala srednjeveško tlačanstvo, in znajo tudi, če je treba, braniti zatiranje proletarijata, dasi z nekak-

šnim kislim obrazom. Socijalna načela krščanstva pridigujejo, da mora biti vladajoči in zatirani sloj; za zatirance imajo le pobožno željo, naj bi bil zatiravec dobrotljiv. Socijalna načela krščanstva stavijo konzistorijsko zjednačevanje vseh nesramnostij v nebesa in s tem opravičujejo, da trajajo te nesramnosti na zemlji. Socijalna načela krščanstva razlagajo vse podlosti zatiravcev, češ da so pravična kazen izvirnega greha ali drugih grehov, ali pa da so izkušnje, ki jih Gospod nalaga odrešencem po svoji neskončni modrosti. Socijalna načela krščanstva prepove-

dujejo strahopetnost, zaničevanje samega sebe, poniževanje, podložnost, ponižnost, s kratka: vse lastnosti kanaliije, in proletarijat, ki neče, da bi se ž njim ravnalo kot s kanaliijo, potrebuje svojega poguma, svoje samozavesti in svojega čuta za nezavisnost še bolj nego kruha. Socijalna načela krščanstva so potuhnjena, proletarijat je pa revolucijski.“

Ta Marx je sestavil v zvezi z Engelsom „komuniški manifest“, čegar vsebino smo že priobčili. L. 1848. je buknila po vseh zapadnih evropskih državah revolucija. Marxa je vleklo na Nemško. Ustanovil je „Neue Rheinische Zeitung“, ki je izšla dne 1. rožnika l. 1848. v 1. številki. Zagovarjala je odkrito revolucijske težnje. Za nas je za-

Predgodnica.

Slikal Jurij Subic.

nimivo, da se je Marx v njej postavil na strogo nemško stališče, in da je nesramno napadal Slovane, zlasti pa južne Slovane. Grozno ga je ujezil slovanski shod v Pragi in kjer je le mogel, je pokazal svoje sovraštvo do Slovanov in posebno do slovanske vzajemnosti, ki se je uprav takrat jela

buditi. Nasproti slovanskim težnjam je zagovarjal madjarski upor.

Nekaj vzgledov navedimo:

„Protisila je strašna. Vsa Avstrija, v ospredju 16 milijonov fanatizovanih Slovanov proti štirim milijonom Madjarjev. Upor množic, narodno tovarno za orožje, asignate,

kratko pravdo z vsakomer, ki ovira revolucijsko gibanje, trajno revolucijo, s kratka: vse glavne znake slavnega l. 1793. nahajamo zopet pri Košutovi oboroženi, organizovani, navdušeni Ogerski.

Pravi namen panslavizma je, da ustvari slovansko državo od Krkonoš in Karpatov do Črnega, Egejskega in Jadranskega morja pod rusko oblastjo. — — Toda kje je Slovanstvo, kakor v glavah nekaterih ideologov, kje je slovanski jezik, kakor v domišljiji gospodov Palackega, Gaja in tovarišev in približno v staroslovanskih litanijah ruske cerkve, ki jih nobeden Slovan več ne umeva? V resnici imajo vsi ti narodi najrazličnejšo omiko od precēj visoke novodobne industrije na Češkem, ki so jo Nemci razvili, do skoraj nomadskega barbarstva Hrvatov in Bolgarjev, in v resnici imajo torej vsi ti narodi najbolj nasprotujoče si težnje. V resnici sestaje slovanski jezik teh deset do dvanajst narodov iz ravno toliko, večinoma med seboj nerazumljivih narečij, ki so postala vsled popolnega zanemarjenja njihovega slovstva čisti patois in ki so imela z malimi izjemami vedno kak tuj neslovanski jezik za svoj pismeni jezik.

Kako lepo bi bilo, ko bi Hrvatje, pandurji in kozaki bili v prvi vrsti evropske demokracije, ko bi sibirski poslanec v Parizu izročil svoja pisma! — Ponavljamo: Razven Poljakov, Rusov in k večjemu še Slovanov na Turškem nima noben slovanski narod bodočnosti iz lahkoumevnega vzroka, ker nimajo vsi drugi Slovani niti prvih zgodovinskih, zemljepisnih, političkih in obrtnih pogojev, da bi bili samostojni in da bi mogli živeti.

Slovani so vstopili kot jeden mož pod zastavo protirevolucije. Najprej južni Slovani, potem Čehi in za njimi Rusi. Sedaj vemo, kje so združeni sovražniki revolucije: na Ruskem in v avstrijskih slovanskih deželah, in nobene puhlice, nobene nakaznice na nedoločeno demokračsko prihodnjost teh dežel nas ne bodo zadrževale, da ne bi ravnali s svojimi sovražniki kot s sovražniki.“

L. 1848. in 1849. je Marx še odločneje v tem zmislu pisal članke v angleščini v „New York Tribune“. ¹⁾ Ne zdi se nam potrebno, da bi izgubljali kako besedo o tem Marxovem modrovanju. Mož, ki je vrgel v svet geslo: „Proletarci vseh deželá, združite se!“ je s podlim zaničevanjem grdil zatirane slovanske narode, ki so bili in so po večjem še narodni in gospodarski — proletarci. Gotovo ni nikjer demokračsko mišljenje tako doma kakor pri njih. A ž njim družijo tudi svojo krščansko vernost in ž njo trdno zvestobo do upravičene oblasti. Ni lepšega spričevala za avstrijske Slovane, kakor so Marxove klevete; ni pa tudi boljšega dokaza, kakšnega pomena so za državo. Taki, kot so se pokazali l. 1848., se bodo izkazali vedno; njihov duševni napredek spričuje, koliko zamorejo vkljub temu, da jih blati zunanji svet in da jih vrh tega še tlačijo tisti, katerim so najvažnejši podporniki.

Socijalno-demokračsko gibanje se imenuje — mednarodno. Slovencem priporočamo v premislek, kako je proti našemu rodu umeval mednarodnost njegov duševni oče.

L. 1848. je pregnalo Marxa z Bruselja zopet na Nemško; od ondod je pa moral kmalu bežati v London, kjer je živel do svoje smrti dné 14. sušca l. 1889. V Londonu je dovršil svoja večja dela in zasnoval svojo največjo knjigo „Das Kapital“, katere prvi del je sam izdal. Njegov vpliv v socijalni demokraciji je bil do najnovejšega časa jako velik. Marxist in socijalni demokrat sta si bila istovetna pojma. Po značaju je bil Marx nestrpen oblastnež. Vse se mu je moralo klanjati. Zavedal se je svojih res velikih zmožnostij, in od vseh, ki so ž njim občevali, je zahteval, da se mu udadó brez-pogojno. Organizovati pa ni znal, to dēlo so mu preskrbeli drugi. V tem sta mu pred

¹⁾ Te članke je priobčil Kautsky z naslovom: „Revolution und Contrerevolution. Dietz. Stuttgart. 1896.“ Pisatelj teh socijalnih razprav je že v „Glasniku“ objavil značilnejše Marxove stavke v tem oziru. Zanimiv je konec Kautskyjevega predgovora: „Vsled probujajočega se socijalno-demokračskega gibanja med Slovani je gotovo, da ne bodo nikdar več igrali take vloge, kakor so jo l. 1848.“

vsem pomagala Friderik Engels in Ferdinand Lassalle.

Friderik Engels. Friderik Engels se je rodil dné 28. listopada l. 1820. v Barmenu. Njegov oče je bil bogat tvorničar. Sina je hotel vzgojiti za uradnika, toda ta ni maral tega stanu. Predno je dovršil gimnazijske studije v Elberfeldu, je vstopil v trgovino in se izučil nekaj v Barmenu, nekaj v Barmenu. Priden je bil, vsestranski se je hotel izobraziti. Naravoslovske vede: fiziko in kemijo, vrh tega pa tudi modroslovje je proučeval z veseljem. V tem oziru mu je bil Hegel voditelj. Četudi je bil doma versko vzgojen, izgubil je vsako pozitivno vero, ko se je iz Feuerbachovih in Bauerovih spisov nasrkal sovraštva do nje. Ko je meseca listopada l. 1842. potoval skozi Kolín v Manchester v trgovsko službo, se je v uredništvu „Rheinische Zeitung“ seznanil z Marxom. V Manchesteru je ostal 21 mesecev. Tam se je seznanil s kartisti in tako je stopil v dotiko z angleškim delavskim gibanjem. Kmalu se je navzel socijalskih mislij.

L. 1843. sta izdala z Marxom v Frankobrodu „Die heilige Familie oder Kritik der kritischen Kritik gegen Bruno Bauer und Consorten“, kjer stojita že oba na stališču materijališkega zgodovinskega naziranja. Hegelovo modroslovje sta v toliko izpremenila, da jima niso bile ideje začetek v razvoju, marveč da sta vse tolmačila tvarno. Na tem modroslovskem temelju, ki je pa v naravnih vprašanjih popolnoma pomanjkljiv, sta potem vzajemno delovala. V imenovani knjigi še ne opažamo skoro nič jasnih gospodarskih načel; tudi proletarsko stališče se v nji zastopa le bolj od strani. Šele odslej, ko sta sprejela določena modroslovska načela, sta se jela temeljiteje pečati z gospodarskimi vprašanji.

Iz svoje angleške izkušnje je izdal Engels l. 1845. svoje prvo delo v tem oziru z naslovom: „Lage der arbeitenden Classe in England.“ Brž se je ta knjiga razširila med vscmi, ki so se kaj pečali s socijalizmom. Kdor se hoče resno pečati s tem vprašanjem, mora tudi še dandanes poseči po tej

Engelsovi vrlo zanimivi in lepo pisani knjigi. Marxovo prvo večje ekonomsko delo: „Zur Kritik der politischen Oekonomie“ je zagledalo šele l. 1859. beli dan. Vendar pa Engels sam priznava, da bi se ne bil nikoli povspjel do jasne socijalske teorije brez Marxa. Kolikor v javnosti govorita drug o drugem, vidimo, da Marx vedno hvali Engelsa, toda z viška, kakor gospodar posla ali učitelj učenca; Engels pa nasprotno govori o Marxu kakor o močnejšem duhu, ponižno in skromno, z ozirom na svojo osebo hvali in slavi svojega mojstra. Brez dvojbe se kaže v tem tudi Marxov židovski značaj, do katerega oholosti se Engels¹⁾ ni mogel povspeti.

Z Marxom vred je bil Engels tudi na Nemškem in na Francoskem v vedni dotiki z vsemi revolucijskimi pojavi. Sam piše: „Nikakor nisva imela namena podati novih znanstvenih uspehov v debelih knjigah samo ‚učnemu‘ svetu. Globoko sva že oba tičala v političkem gibanju; imela sva med izobrazenci, zlasti na zapadnem Nemškem nekaj privržencev in precēj zveze z organizovanim proletarijatom. Najina dolžnost je bila znanstveno utemeljiti svoje nazore; ravno tako važno je bilo pa tudi za naju, pridobiti evropski in sicer najpreje nemški proletarijat. Ko sva bila sama na jasnem, sva šla na delo. V Bruselju sva ustanovila nemško delavsko društvo in se polastila ‚Deutsche Brüsseler Zeitung‘. Ravno tako sva bila v neke vrste družbi z bruseljskimi demokrati (Marx je bil podpredsednik demokratske družbe) in s francoskimi socijalnimi demokrati pri ‚Réforme‘, kateri sem poročal o angleškem in nemškem gibanju. S kratka: naše zveze z radikalnimi političskimi organi-

¹⁾ Ob tej priliki naj popravimo trditev, da je bil Engels žid. Njegova rodbina je bila krščanska in verna. S svojim obnašanjem si je ravno zato nakopal veliko nasprotstvo svojih domačih. Za vselej se je bil sprl z njimi. V svojih pomenkih smo zapisali, da so komuniško gibanje organizovali nemški židje. Da: Marks in Lassalle sta bila, a Engels jima je le pomagal in zaslužil je torej, da se imenuje z njima vred, toda žid ni bil.

zacijami in časopisi so bile popolnoma, kakor sva si želela.“

Ko smo govorili o ‚komuniškem manifestu‘, smo tudi omenjali ‚zvezo pravičnih‘. Marks in Engels sta se l. 1847. v Londonu priklenila tej zvezi, izpremenila ji ime v ‚zvezo komunistov“ in jo popolnoma preosnovala v svojem zmislu.

L. 1848. sta se oba udeležila revolucije. Zato sta morala bežati l. 1849. na Angleško. Engels je l. 1850. zopet vstopil v trgovsko službo v Manchesteru; pridobil si je toliko premoženja, da je pri bombažni tvornici, kjer je služil, postal solastnik. L. 1869. je pustil trgovski posel in od tedaj je do svoje smrti z besedo in peresom delal za komuniške ideje. Najznamenitejša njegova knjiga iz te dobe je: „Herrn Eugen Dührings Umwälzung der Wissenschaft.“ V njej pobija berlinskega vseučiliškega docenta Dühringa in umevno in točno razkazuje Marxovo teorijo. Marxovi spisi so težko prebavljivi, njegov zlog je zelo trd. Zato so vsi, ki so se želeli seznaniti z Marxom, z veseljem segli po Engelsovi knjigi. Kautsky, ki sedaj slove kot najboljši socijalno-demokratski teoretik, piše o tej knjigi¹⁾: „Površni mnogostranosti gospoda Dühringa se imamo zahvaliti, da je postal ‚Antidühring‘ knjiga, ki obravnava najvažnejše točke vse novodobne vede s stališča Marx-Engelsove materijališke dijalektike. Poleg ‚Kapital‘-a je ‚Antidühring‘ temeljno delo novodobnega socijalizma.“

Po Marxovi smrti je Engelsa vsa socijalna demokracija priznavala za njegovega naslednika v umstvenem vodstvu. Čuditi se moramo mladeniški živahnosti, s katero je posegal — že starec — v politiške boje. Pisal je mnogo do zadnjega v curiški „So-

zialdemokrat“, v stuttgarško „Neue Zeit“, v pariški „Socialiste“ in londonski „Commonweal“. Priznavati mu moramo, da se je povsod ogibal surovosti in oblastnosti. Zaupajoč v svojo teorijo, je samo iz nje zajemal navodila za delovanje. Zato je odločno obsojal v kasnejših letih vsak upor, češ da le škoduje komuniški stvari, in vedno opominjal svojo stranko, naj čaka in naj si s politiškim delovanjem pridobi potrebne moči in veljave v posamnih državah. Tolažil jih je, da bo sedanji družabni red sam po sebi razpadel. Že v svoji knjigi „o stanju angleških delavcev“ je osnoval to misel, ki jo je kasneje v spisu proti Dühringu pojasnil še temeljiteje. Ker proizvajavci — kapitalisti — težé po vedno večjem dobičku in zato delavcem dajejo kar se dá nizko plačo, zato se zmanjšuje kupovalna sila ljudstva. Srednji stanovi — kmetje in rokodelci — morajo tako ali drugače propasti; delavci imajo komaj za golo življenje. Zato je treba kapitalistom iskati vedno novih trgov za svoje izdelke. Pri tem tekmujejo drug z drugim. Velike krize nastajajo. Neprodanega blaga je vedno več; zato se odpuščajo delavci iz dela; uboštvo narašča med njimi; tudi mnogi tvorničarji propadajo. Krize so dosedaj še samo v posamnih krajih pri posamnih podjetjih. A to ne ostane dolgo. Kmalu bukne splošna kriza v produkciji. Kapitalisti si odrežejo sami vejo, na kateri sedé, in ob tem času mora nastopiti organizovani delavski sloj, da vzame v roko vse proizvodnjanje, ki se je razjedlo po kapitalistiškem gospodarstvu.

Ta Engelsova teorija, povzeta iz Marxovih načel, nam priča, da si je Engels vkljub vsemu svojemu materijalizmu ohranil precéj mlade, v nekem zmislu idejalne, optimiške najivnosti.

Umrl je dné 5. vel. srpana l. 1895.

(Dalje.)

¹⁾ Oesterr. Arbeiterkalender 1888. Brünn, str. 41.

Črtice s potovanja v Afriko.

(Piše Egon Moše.)

I. Port Saïd in Sueški prekop.

Dospeli smo v Port-Saïd dné 31. vinotoka (minul. leta) ob precèj lepem vremenu. Solnce ravno ni sijalo, bilo je nekoliko oblačno, a vendar je bilo tako gorko, da smo morali na krovu ladije biti v belih platnenih oblekah. Vhod v luko Port-Saïd je prav lep. Že od daleč se vidijo hiše in minareti mohamedanskih džamij. Iz bližine pa je pogled velikanski. Tu vidiš ladije vseh narodov, parnike in jadrnike, trgovske in vojne in tudi mnoge ribiške ladije. Parobrodi se ustavljajo blizu pri morju na kakih 20 metrov; tik brega se ne morejo ustaviti, ker je morje preplitvo in primanjkuje kejev.

Port-Saïd je samo postaja za premog in za pilote in torej tukaj ni treba tolikih naprav, kakor so potrebne pri kakem velikem trgovskem pristanišču.

Tik obrežja je velika cesta, ob kateri stojé najlepša poslopja. Na južnem koncu stoji poslopje delniške družbe: „Compagnie de Suez“, v mavriško-turškem slogu sezidano. Poslopje je jako veliko, dvonadstropno in krog in krog so prav lepe verande. Razven tega so tam različni konzulati, vladno poslopje in nekaj kavarn. Navpično na to cesto je nekaj drugih cest. Najlepša med temi je Main-Street. Na koncu te stoji v lepem — tukaj seveda zeló redkem — parku kip graditelja prekopa — Lessepsa. Na južni strani pa so veliki magazini za premog, katerega semkaj uvažajo večinoma iz Anglije.

Ko mesto vidiš prvič, ti jako ugaja s svojimi živahnimi barvami. Poslopja so barvana jako različno, tu rudeče, tam modro, tam zeleno. Nekatera poslopja so tudi rudeče in rumeno progasta. K tej podobi si moramo misliti še temnosinje nebo in zelenkasto morje in živahno gibanje prebivavstva, kakoršnega si Evropec še predstavljati ne more, ako ga ni videl.

Port-Saïd ima okoli 5000 prebivavcev. Med temi je večina mohamedanska. Veliko je tudi Grkov in židov.

Pet minut po prihodu kakega parnika je ves krov posut z brezštevilno množico. Tu prodajajo oranže, datole, tam razglednice in fotografije, ondi je zopet kak menjavec, tukaj skoro padeš čez razstavljene zlatnine, ki ti jih ponuja trgovec. A nikar mu ne daj toliko, kolikor zahteva! Za četrtno cene lahko vse dobiš, in gotovo boš plačal dvakrat čez vrednost.

Na breg se pride v malih čolnih. Tri pence (15 kr. av. v.) se plača za osebo. Na desno in levo ti molé roke, ki zahtevajo znani „bakšiš“. Vedno ti je treba imeti roko v žepu. Ko prideš na breg, obsujejo te od vseh strani: deset ti jih pomaga iz čolna in ti seveda molí roko pod nos, tu te obsujejo vodniki in portirji hotelov. Med vso to množico stoji, sedi ali leži kak turški stražar v znanem turškem „dolce far niente“ in se ne briga za vse to vrvenje.

V Main-Streetu, kjer je prodajalnica zraven prodajalnice, ne moreš drugače hoditi, kakor da suješ na desno in levo. Vpitje je grozno. Vse jezike sveta čuješ tu. Največ seveda angleško. Arabski fantini prodajajo žveplenke, datole, oranže in vse mogoče reči. Pred vsako prodajalnico stoji dotični dragoman in vpije na ves glas in ponuja svoje blago. Posebno veliko znanih egipčanskih smotčic se tukaj prodaje. Tobak in smotčice so tukaj po ceni, za jeden krajcar se dobé že najboljše. Razven tega prodajajo v Port-Saïdu oblačila in klobuke za gorke kraje.

V Main-Streetu je tudi veliko kavarn in gostiln. Seveda je vse odprto, in na stropu visé velike pahljače, ki skrbé za prepihanje. Turška kava je izborna, a za naše razmere nekaj draga. Prav majhna čašica velja six pence = 30 kr. Če sediš v kavarni,

najbolje opazuješ življenje. Seveda tudi tu človek nima miru pred prodajavci. Pahljače, sadje, žveplenke, dragocenosti, vse ti ponujajo za drag denar. Paziti moraš tudi, da mošnje ne vidijo. Arabci so zelo navihani. Nakrat se ustavi neki Arabec pred kavarno, vrže svoj kaftan od sebe in stoji pred nami v trikotu. Tla pregrne z malo preprogo in začne potem hoditi po rokah, skakati in plešati. Na drugi strani zopet pride nekaj italijanskih pevcev z mandolinami. Vse je živo.

Odpluli smo od Port-Saïda ob dveh popoldne in takoj vstopili v prekop.

Sueški prekop je bil zgrajen l. 1869. Zgradil ga je francoski inženir Lesseps, ravno isti, ki je pozneje pri panamski pravdi igral precejšno, a ne posebno lepo vlogo.

Prekop je približno 160 kilometrov dolg in povprečno 60 metrov širok. Globočina je vseskozi osem metrov. Dva velika parobroda se ne moreta izogniti. Za take slučaje so posebna mesta, kjer parobrod čaka drugega. Vožnja je jako počasna, da se ne pokvarijo keji vsled pritiska vode.

Skozi prekop vozi vsako leto okoli 4000 parobrodov, izvzemši majhne parobrode, ki vozijo iz Aleksandrije v Suez in nazaj.

Na obeh bregéh prekopa je puščava, v kateri so semtertje slana jezera. Videli smo s parobroda tudi nekaj karavan. Tu in tam stoji kaka hišica in od deset do deset kilometrov je postaja za železnico in za parobrode. Nekam v sredi med Port-Saïdom in Suezom je Ismajlija, od koder gre železnica v Kajiro in Aleksandrijo. Arabska beračija za „bakšiš“ se vidi tudi na bregéh prekopa. Neki fantalin, skoro popolnoma nag, letal je dobro četrto ure memo parobroda, skakal v vodo in zopet ven. Metali smo mu denarje v vodo, da jih je pobiral.

V Suez smo dospeli ob 6. uri zjutraj.

V Suezu nismo dolgo časa ostali. Mesto nima velikega pomena; ostali smo precèj daleč zunaj v luki.

Potem pa smo šli naprej po Rudečem morju, naprej v črno Afriko.

(Na krovu „Reichstaga“ v Rudečem morju dné 2. listopada 1898.)

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjige družbe sv. Mohorja za l. 1898.

(Konec.)

Zgodbe sv. pisma. Slovencem priredil in razložil dr. Frančišek Lampe. 5. sn. 4°. (Str. 481 do 608.) V tem snopiču nam podaje pisatelj prestavo psalmov in sicer od 11. do 133. Pod prestavo nam kratko in jedrnato razlaga vsak psalm. Pisatelj je želel namreč slovenskemu občinstvu podati celotno knjigo vseh psalmov, ne da bi kaj izpustil ali prikrajšal, kakor sam pravi na 3. str. platnic. V celem sv. pismu so nekako najvažnejši psalmi, katere vedno dobri kristijani prebirajo in molijo. Tukaj se izražajo v pesniški obliki najvišje ideje in najlepša čustva do Stvarnika. 23 slik poživlja tekst in lepša knjigo.

P. H. Šalamun.

Veliki katekizem ali krščanski nauk. Izvirnik potrdili vsi avstrijski škofje, zbrani na Dunaju dné 9. aprila l. 1894. Izdala in založila družba sv. Mohorja v Celovcu. 8°. Str. 224. Mehko vezan za ude 30 kr., za neude 35 kr. — Izvirniku je dodala družba

sv. Mohorja predgovor, v katerem nam razklada važnost in zgodovino te knjige, pa uči, kako jo treba rabiti. Mohorjeva družba je slov. narodu jako ugodila s tem katekizmom, kateri, kakor upamo, bo obveljal po vseh slovenskih škofijah. — O drugih stvareh nam ni treba govoriti. *P. H. Šalamun.*

Naš cesar, spomenica ob petdesetletnici njegove vlade. Spisal Jožef Apih, c. kr. profesor. 4°. Str. 207. — Po obliki in vsebini je to krasna spomenknjiga ob petdesetletnici vladarjevi in priča, kako krepko deluje naša družba za prosveto slovenskega naroda. Gotovo so jo vsi družbeniki pozdravili s hvaležnim in veselim srcem. Mislimo le na velike stroške, s katerimi se je izdala ta knjiga!

Gospoda pisatelja Apiha poznamo že po knjigi „Slovinci in l. 1848“ in tudi po drugih temeljitih domovinskih spisih. Vidi se, da je tukaj samostojno, preudarjeno in navdušeno pisal o novejši naši zgodovini; vse dogodke nam opisuje z mirnim peresom prav živo in zanimivo, jasno in nepristransko.

V uvodu beremo nekoliko o zgodovini slavne habsburške hiše od grofa Radbota do rojstva pre-

svetlega vladarja (1020—1830). Knjiga sama je razdeljena v tri glavne dele. V prvem (str. 7—98) opisuje pisatelj mladostno dobo našega cesarja do l. 1859., zlasti burno leto 1848. in začetek vladarstva, hude boje in vstaje na Ogerskem in na Laškem in tudi zunanjo politiko. Vmes nas seznanja s pravicami in zahtevami Slovencev in z junaškimi čini slovenskih sinov v bojnem času.

V drugem delu (str. 99—162) nam predočuje vnanji in notranji preobrat, preroditev Avstrije, in v tretjem delu (str. 163—207), ki obsega dobo od l. 1874. do l. 1898., riše politično bojevanje med različnimi narodi za prvaštvo, narodno življenje, šolstvo, obrt in promet, vesele in žalostne pojave v vladarski hiši.

Zraven cesarjevega življenja opisuje pisatelj kratko in jedrnato razvoj avstrijsko-ogerske države v zadnjih petdesetih letih, pripoveduje, kako se je godilo z ustavo, opisuje gmotni napredek oziraje se na obrt, promet, kmetijstvo, šolstvo itd. Ker se povsod tudi posebej ozira na slovenske dežele, podaje nam skoro natančno kulturno in zgodovinsko sliko slovenskega naroda zadnjega polstoletja. V celi knjigi pa veje gorka ljubezen do lastnega naroda in do gospodujoče vladarske hiše.

„Naš cesar“ je pisan temeljito ter priča, da je pisatelj veščak-zgodovinar. Mojstersko je porabil tvarino ter jo spravil v pripravno celoto. Nekateri oddelki so tudi prav mično pisani, kakor n. pr. nekateri čini otroških let, njegov vladarski nastop i. dr. Jezik je v obče čist in lep. *O. H. Šalamun.*

Poljedelstvo. Slovenskim gospodarjem v pouk spisal V. Rohrmann, strok. učitelj na deželni kmetijski šoli na Grmu. Izdala „Družba sv. Mohorja v Celovcu“. II. snopič. (Str. 145—292.) S tem snopičem je podal gospod pisatelj prekoristno knjigo v roke našemu oratarju. Povsod se je oziral na okoliščine in potrebe slovenskih poljedelcev. Zraven pa se je modro ogibal, da ni zašel v predolga razmotrivanja in suhoparno teorijo. Dejanske razmere narekale so mu besede. Zato pa je tudi jezik lahak in tvarina tako izvrstno, zanimivo opisana, da človek z neko lahkoto in veseljem sledi poučevanju. (Stvarno ocenjanje te knjige spada v strokovni kmetijski list.) Tu le želimo, da bi naši gospodarji knjigo marljivo prebirali in dobre nauke dejansko uporabljali. *I. B.*

Koledar družbe sv. Mohorja za navadno leto 1899. (Str. 144 + 64.) — Koledar je Mohorjanom najbolj priljubljena knjiga. V njem dobé vse — nudi jim pratiko, naznanja sejme, jih zabava in uči. Te dari je prinesel tudi letošnji koledar. Prvi del ima navadne stvari, samo da je letos pridejanih še nekaj poučnih in zabavnih drobtinic. Drugi del pa je zabavno-poučen. Podaje nam tri kratke povesti — in prav je, da so kratke —, več poučnih spisov, in lepo število pesmic. Prvo povest „V Ameriko“ je spisal Premec. Snov ni baš izvirna. Povest naj bi ljudstvo svarila pred nepremišljenim izselje-

vanjem. Vidi se, da pisatelj preveč motri tendencijo, pri tem pa premalo pazi na psihološko zvezo postranskih dogodkov; n. pr. slovo je grozno burno, a takoj po slovesu jamejo ženskim lezti glave nizdoli na prsi: je-li to verjetno? Nekateri stavki so preveč razkosani in predolgi; prim. prvi stavek! — Neprijetno se glasi ta-le stavek: „Parnik, s katerim so se imeli odpeljati, je imel odriniti!“ — Posebno nas je razveselila poučna dogodba „Kako je Svederc zadrugo osnoval.“ Spisal jo je P. Bohinjec prav v narodnem duhu. Kako izvrstno je pogodil govorico kmetov! Dogodba je res poučna! Kaj se pravi n. pr. „v štiro hoditi“, marsikdo ne bo vedel. — Slika „Dvojna dedščina“, spisal Ivo Trošt, bo sicer radi burnosti imela efekt, a dejanje je nekoliko prisiljeno. Fant, ki je doslužil vojake ali dovršil kmetijsko šolo, ne govori tako kakor Zoranova sinova! „Bolniku so se prsa dvigala kakor volu“, in „prhal je, kakor nadušljiv konj“ (24) — je prekrečko. — Sem tudi lahko uvrstimo „Živalske pogovore“ — prav primeren spisek!

Poučni spisi, ki so namenjeni neukim bralcem, naj bi bili kolikor moči lahko umevni. Spis „Grob papeža Pija IX.“ je za prosto ljudstvo pretežak, za olikanejšje čitatelje pa izvrsten. — Mičen, a v uvodu preveč raztegnjen je spis „Naš cesar vrh Javornika“. — Ganljiv je životopis „Dr. Alojzij Matija Zorn“; srce se nam zgane, ko beremo o „vzvišenem gospodu — velikem siromaku.“ — Tudi črtice iz življenja štirih novih slovenskih škofov so nam po godu. Zlasti nam je družba ustregla z lepimi slikami. — Potopisna črtica „V Djakovo“ je zanimiva, vendar pa gospod pisatelj J. Barlè rabi preveč hrvaških besed: n. pr. osim, naličiti (podoben biti), prigovarjati (grajati), dosaden, prednjača i. dr. — Misijska poročila ljudstvo rado bere, zato nam prav ugaja, da prinaša Koledar mnogo takih podatkov. — Poučen je spis „Streljanje proti toči“, preučeno pa „Vremensko prerokovanje“. Zato pa „Kmetijski vremenski prerok“ skrbi za nešolane kmete. — V sestavku „Cerkev sv. Uršule na Plešivcu“ je preobširen opis razgleda, česar si prostaki itak ne bodo mogli domišljati. — Tudi pesmice, ki se vrsté med večjimi spisi, so dobre, ker jasno izražajo lepe misli. Posebno lepo je ubral gosp. M. Opeka „Svetemu Očetu Leonu XIII.“, in gosp. Medved nam je v svojem „Resju in bilju“ povedal marsikako veselo in bridko resnico. — O jeziku bi splošno še to-le pripomnili: Tujk in preomejenih provincijalizmov ljudstvo ne ume; zato nam ne ugaja n. pr. terasa, peron, špekulacija, diploma, Bogorodica, mandarin, vuzem i. dr. — V pisavi bi želeli več pozornosti, n. pr.: pred vratmi (bolje: vrati), angelj (b. angel), skupaj zbrati (samo: zbrati), nauđušenje (nauđušenje), nobeden (samostojno: nihče), Ledóchowskija (Ledóchowskega), po plečah (plečih). A to so malenkosti. Slovenci-Mohorjani, le zabavajte se, le učite se iz Koledarja, ki tako skrbi za vašo prosveto. *A. S.*

Ruska književnost.

Ruski narod žaluje nad smrtjo jednega izmed pesnikov prvakov, kateri je bil z Majkovom in Fetom po smrti Puškinovi glavni zastopnik lirskega pesništva ruskega. Ta je I. P. Polonskij, kateri je umrl dné 30. vinotoka m. l. Polonskij spada v krog moskovskih idealistov; on je pesnik mirú, dobre in ljubezni do bližnjega, zavzet zaoliko naroda in pravo religijozno čuvstvo. Jakov Petrovič Polonskij se je rodil dné 6. grudna l. 1820. v Rjazanu, kjer je prebil svoja otroška in mladeniška leta. L. 1830. je izgubil mater in s petero brati ostal v skrbi svoje sorodnice; oče mu je pa odšel v Je-

rivan v službo. L. 1831. je stopil v rjazansko gimnazijo, kjer je že zgodaj pokazal pesniški talent. Kot učenec šestega razreda je dobil za dar zlato uro od carjeviča, kateremu je ob priliki poklonil svoje pesmi. Po dokončani gimnaziji je vstopil na pravoslovno fakulteto v Moskvi. Tukaj se je vzdržaval sam, ker je poučeval druge. L. 1844. je dovršil pravo in proti koncu tega leta izdal zbirko pesmij, nazvano „Gammy“, katero je kritika sploh (tudi sam strogi Bjelinski) sprejela dobrohotno.

Sedaj se je začelo za Polonskega nemirno življenje, z raznovrstnimi težavami in skrbmi za vsakdanji kruh, skrb za očeta in vso rodbino, katero je moral sam vzdržavati. (Dalje.)

Razne stvari.

Naše slike.

Lansko leto je obhajal nam Slovencem dobro znani in prijazni dr. Vatroslav Jagić, profesor slovenskega jezikoslovja na Dunaju, 60 letnico. Dokler nam ne dojde obširnejši spis o tem znamenitem učenjaku, naj zadostujejo z ozirom na našo sliko te-le črtice. Jagić se je porodil v Varaždinu dné 6. mal. srpana l. 1838. Srednje šole je pohajal v Zagrebu, vseučilišče na Dunaju in poslušal Miklošiča, čegar naslednik je sedaj. Od l. 1860.—1867. je učiteljeval na zagrebški gimnaziji, l. 1872.—1874. na vseučilišču v Odesi, potem nekaj časa v Berlinu in v Petrogradu, odkoder je l. 1886. prišel na Dunaj. — Jagić je mnogo pisal. V tem listu smo že večkrat poročali o njegovem „Archiv für slavische Philologie“. — Str. 41. nam kaže posnetek Rafaelove slike, imenovane: *Madonna con figlio prospere*. Rafael jo je slikal l. 1516., izvorna slika je v Napolju. Jezušček blagoslavlja sv. Janeza Krstnika, a za ročico ga ljubeznivo drži Mati Janezova Elizabeta. Kakor v drugih Rafaelovih slikah, tako občudujemo tudi na tej lepoto svetih oseb. — Na str. 48. in 49. vidimo dvoje slik iz razstave našega domačega umetnika ga. Jos. Germa. O tej razstavi še nismo govorili, ker smo želeli podati nekaj dobrih posnetkov, kar se bo zgodilo v naslednjih številkah. — Na str. 56. se nam predstavljajo „pifferari“, laški piskači, kateri so došli tudi v naše kraje, kjer jih je (v Vrhopoljah pri Vipavi) fotografiral gosp. H. D. Njih godba ni posebno prijetna, a zanimiva zaradi

narodnega značaja. Godala je lahko spoznati iz slike. — Str. 55. pa nam kaže v sliki pok. Jurija Šubica dobro znano navado, katero imenujejo na Notranjskem „ofrèht“, za katero besedo smo skovali domačo: „predgodnica“. Na večer pred godom kakega domačina poberó otroci ali drugi nagajivci razne stvari, ki imajo kak glas, bodisi piščal, ali zvonec, ali tudi lonc, ali za silo škap namestu bobna. Z vsem tem orodjem napravijo pred vrati ali tudi v veži glušečo muziko. Kak drug neporednež (ali godovnjak sam) jih včasih počaka pri vratih s korcem vode, da jih malo oblije, vendar pa ne sme drugi dan izostati na mizi kak priboljšek.

Glasba.

II. redni koncert „Glasbene Matice“ v Ljubljani je bil dné 6. t. m. in pripravil mnogoštevilnemu občinstvu krasen užitek. Glavna točka je bila P. I. Čajkovskega Simfonia v E-mol za veliki orhester. Tako obširnega in divnega glasbenega umotvora še ni izvajal orhester v Glasbene Matice koncertih. Občinstvo je z največjim zanimanjem sprejelo dve Mokranjčevi srbski narodni pesmi, kateri je zbor pel res izborno. Dvořakov „Te Deum“ je zaključil dostojno ta prelepi večer, na katerem so si — to rečemo brez obotavljanja — vsi sodelavci, kakor koncertni vodja gosp. M. Hubad, tako tudi veliki orhester, solista gosp. J. Nolli in ga. dr. Linhartova s pevskim zborom vred zaslužili vso pohvalo.

Slovincem ob novem letu.

(Spisal *Veridicus*.)

(Konec.)

Narodnjaki bi morali v šoli in zunaj šole naši mladini razkladati, kakšen je narod, čegar sinovi in hčere smo. Pojasniti bi ji morali, koliko pričakuje domovina od vsakatega, kako skrbno moramo torej vsi porabljeni svoje moči, da bomo močni, čeprav nas je malo. Ljubezen do malega in zaničevanega naroda mora zgodaj prešiniti mlado srce, potem bo tudi ta ljubezen krepko pospeševala kakor napredek mladine tako tudi napredek vsega našega naroda. V tem oziru ravnajo Nemci, Francozi, Lah, vse drugače kakor mi. Kako se vname srce mlademu Nemcu, ko mu v misel vzameš veliko Nemčijo; kako zažari lice Francozu, ko sliši besedo „France“, in kako oživi Lah, ko se spomni svoje „patrie“! Kdor je bral Amicisov „Cuore“, ta umeva, kako se dá v mladih srcih užigati domovinska ljubezen. Naši mladeniči s pravo domovinsko ljubeznijo v srcu ne bi nosili denarja, ki ga jim oče-kmetič težko dá, rajši v gostilne kakor v knjigo-tržnice, ne bi z igranjem in drugimi zabavami trčili zlatega časa, ampak bi v sebi vzgajali za domovino moče — polne znanja, trdne volje, zlatega značaja.

Obrnimo se h kmečkemu stanu, ki je steber našega naroda! Ta steber sta pa jela rušiti dva domača sovražnika: žganje-pitje in zapravljivost. Žganje, katero pijó Slovenci po nekaterih krajih čim dalje bolj, ukončuje naš narod po telesu ravno tako, kakor je nekdanj pokončevalo domače rodove v Ameriki. Ne samo pijanec sam slabeva, tudi njegov zarod je slaboten in okužen, večkrat do cela slaboumen. Kje so bili nekdanj boljši in pridnejši ljudje kakor naši Gorenjci, kje so bili močnejši korenjaki? Ako bodo pa Gorenjci žganje tako pili še nadalje kakor sedaj, potem morajo v nekaterih desetletjih omagati in propasti.

Zapravljivost uničuje naš narod gmotno. Kdor je bil malo po svetu, vé, kako se trudijo drugod ne samo posamezniki, ampak cele občine, dežele, narodi za blagostanje. Siromak mora bogatino hlapčevati; ako pa ima gospodar kaj premoženja, zaveja se

samostojnosti in svoje veljave. Ako bo naš narod še bolj obubožal, kakor je doslej, je izgubljen. Tujci bodo pokupili zemljo, domačin pojde na tuje, da se potuji, in kmalu ne bo Slovence več. Ta nevarnost je tako velika zato, ker pri nas n. pr. Nемец ali Italijan lahko uspevata, ne da bi jima bilo treba posloveniti se; a Slovenec se med Nemce ali Lahe ne naseli drugače, kakor da izgubi svojo narodnost. Neizrekljivo mnogo so storile posojilnice za naš narod: a da se nevarnost odpravi korenito, treba je izboljšati narod moralno. Razni domoljubi so že stavili nasvete, kaj naj bi se odpravilo, kaj pa uvedlo: nasveti so dobri, da bi se jih narod le oprijel! Potratnost v obleki, velike dote, gostilne — vse to je kvarljivo, a najbolj gostilne, ki pripravijo kmeta ob vse. Tu treba rano kar izrezati!

Naš narod, naše kmetiško ljudstvo, ima v gospodarstvu poleg imenovanih napak še dve drugi, kateri ovirata njegovo napredovanje. Nikakor ne moremo reči, da naš kmet ne želi pridobiti si imetja, blaga in denarja, ali da je zadovoljen z uboštvom. Opazujemo lahko, da so tudi preprosti naši ljudje prav umni in previdni, kadar jim gre za kak dobiček. Toda žal, da večina naših imovitejših ljudij med kmeti obogati s tem, da škodi drugim, da si obrne v svoj prid slabosti, zadrege in nevednost kmetiškega ljudstva. S kmetovanjem pač ne more bogateti dandanes nihče; vsak kmet se šteje srečnega, ako more životariti brez dolgov. Jedina trgovina in krčma utegne donášati lep dobiček: a čim večji in hitrejši je dobiček pri trgovcu in krčmarju, tem huje se godi onim, ki so od njiju odvisni. In kolika nesreča je za narod, da se nihče neče ali ne zna poprijeti drugega dela, katero bi mu tudi donášalo lepega dobička, a ob enem ne škodovalo, temveč koristilo drugim! Tudi hoče naš domači človek navadno obogateti hitro; jedino tje ga vleče, kjer je dobiček lahek in velik. Da bi bil zadovoljen z malim dobičkom, da bi bil stanoviten in si mislil: zrno do zrna pogača, tega ne mara. Zato je pa

zlasti židovska trgovina tako nevarna domači, in gorje nam, ako se poprej ugnezdi pri nas židovstvo, predno se narod zavé te nevarnosti, kakor se je zgodilo že Hrvatom.

Druga slaba lastnost našega ljudstva je ta, da se preveč ozira na pomoč drugih ljudij in si samo neče pomagati. Kmet dá v šolo dijaka, ob tem pa misli na to, da bi mu pomogli drugi, da bi dobival hrano zastonj itd. Nadalje upa, da mu bo dijak kdaj podpora in ne samo njemu, temveč vsem drugim domačim. Seveda ga tako upanje večinoma goljufa, ker oni dijak, ako pride v kako službo, tudi nima vsega v obilnosti. To upanje pa in neprestano oziranje na druge slabi lastno moč, in tako ne stopi kmet nikdar „na svoje noge“. Pred očmi mu je najrajša sreča brez velikega truda. Ta nesamostojnost se najbolj kaže proti tujcem. Tujec pride, prime se kakega večjega „podvzetja“ in vzame naše ljudi za najnižje delavce. Oh, kako so mu ti hvaležni, da je prišel človek, ki jim je dal kruha! Saj ne pomislijo, da so imeli hleb pred seboj sami; tujec ga jim je prišel snest, njim pa meče le drobtine.

Ta nesamostojnost, to hlapčevstvo, ta otroški duh našega naroda je huda rana, je nevarna bolezen, katere ga je treba ozdraviti čim najprej. Treba, da ljubimo in cenimo najprej to, kar smo pridobili sami. Delo lastnih rok — to nam daje čast; darovi so samo za silo, v potrebi.

Omikani stanovi radi priznavajo, da je za preprosto ljudstvo potrebna vera, da

se mora v njem gojiti čustvo pokorščine, dolžnosti, ljubezni. Omikancem pa — pravijo — vera ni potrebna, ker jo dovolj „nadmesečuje“ omika. Zaradi tega pa kakor drugodi tako tudi pri nas jako hitro in globoko pada toplomer „verskega čustva“, verske dolžnosti izgubljajo svoj pomen, verske navade so le kot nekake starine. Ob nedeljah je skoro obligatno, da se priredé izleti, in le kdor mora, ostane doma. Da izletniki ne pohajajo božje službe, ki je zapovedana katoličanu, to je lahko umevno. To je jeden izmed slaboverskih pojavov v veliki meri. Dosledno je, da se jednako prezirajo tudi druge verske zapovedi, in tako ugaša v širših slojih versko življenje. Pač je tudi drugodi tako, a slabo naj nam ne bo v vzgled! Ali bo narodnost naša napredovala, ako bo verski duh še dalje tako pojema, to je lahko povedati, saj nam kaže sedanost dovolj, kam plovemo. Indiferentizma se bo navzelo kmalu tudi ljudstvo, in potem naj mu govori kdo o zvestobi do materinega jezika! Saj je vendar še vedno lože premeniti občevalni jezik kakor odpovedati se verskemu prepričanju. Kdor lahko stori drugo, stori še lože prvo.

Prava inteligencija in prava vernost se vjemata in družita najlepše. Iz obeh izvira najkrepkejši napredek. Zato je močno želeti in z vsemi silami delati na to, da Slovenci ne pademo v brezdno puhloglavskega liberalizma, ampak da se povzdignemo v vseh strokah na ono višino, kjer so drugi narodi, ne da bi zatajili vero svojih dedov in tako zavrgli časno in večno srečo.

„Der Süden.“ Edini časopis za politične, kulturne in gospodarske koristi Hrvatov in Slovencev v nemškem jeziku, izhajajoč na Dunaju, dovršil je prvo dobo. Akoravno je bil časopis „Der Süden“ ustanovljen v najgorši dobi, pridobil si je tekom polleta vendar mnogo prijateljev, ne samo med Hrvati in Slovenci, temveč tudi med drugim slovanskim svetom. Da, celó med Nemci je našel naročnikov, najboljši dokaz, kako potreben da je bil ta list, ki so ga ustanovili odlični slovenski in hrvaški zastopniki v državnem zboru. Ta časopis, ki je izhajal izkraj po dvakrat na mesec, začel je od začetka listopada izhajati po trikrat na mesec, ne da bi se bila starim naročnikom naročnina povišala. Od mnogih strani* dohajajo vesti, da bi bil

list skoro postal tednik. To bo pa le takrat mogoče, ko bo za tedensko izdavanje dovolj naročnikov.

Ze s tem, da list izhaja trikrat na mesec, so stroški večji nego naročnina. Zato prosimo slovenske in hrvaške rodoljube, katerim je na tem, da more ta list dosežati svoje svrhe, da se nanj naročajo, naročanje lista čitalnicam, gostilnam, kavarnam in domoljubnim zavodom priporočujejo. Važni za list so tudi oglasi (inserati) posebno za one tvrdke in pojedince, kateri želé trgovinskih in drugih zvez izven slovenskih in hrvaških deželá.

Uredništvo in upravništvo lista „Der Süden“ je na Dunaju, I. Plankengasse 4.

Celoletna naročnina znaša 3 goldinarje, polletna 1 gld. 65 kr.